

บทที่ 4

การเมืองมอญและผู้นำมอญ

การต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มมอญเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐอิสระที่มีสิทธิอธิปไตย หรือการมีอำนาจในการปกครองตนเอง (self-autonomy) และสิทธิในการกำหนดทิศทางด้วยตนเอง (self-determination) ได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่หลังสมัยอาณานิคมในพม่าเป็นต้นมา เฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเคลื่อนไหวกู้ชาติมอญที่รู้จักกันในนามของพรรคมอญใหม่ (New Mon State Party-NMSP) อันมีประวัติในการต่อสู้มาอย่างโชกโชน และมีอุดมการณ์ ในการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของความเป็นมอญอย่างเข้มข้นในรูปของการส่งเสริมการศึกษา ภาษาและวัฒนธรรมมอญมาอย่างต่อเนื่องแม้ว่าจะถูกแทรกแซงโดยรัฐบาลทหารของพม่าก็ตาม

เนื้อหาของบทนี้จะกล่าวถึงลัทธิชาตินิยมของกลุ่มมอญ พรรคมอญใหม่ (New Mon State Party- NMSP) ผู้นำมอญด้านศาสนา การเมืองและผู้นำสตรี ความสัมพันธ์ไทย-พม่านโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าและผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การผสมกลมกลืนชาวมอญเข้าสู่สังคมไทย และการขอสถานะภาพ ต่างด้าวและสัญชาติไทยของชาวมอญ

ลัทธิชาตินิยมของชาวมอญ

ในทัศนะของขจัตถ์ บุษพัฒน์ (2540, น. 40) อดีตเลขาธิการของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) การเคลื่อนไหวของชาวมอญเพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองไม่สู้จะเข้มแข็งดังเช่นการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น กะเหรี่ยงหรือไทใหญ่ สืบเนื่องมาจากชาวมอญได้ถูกกลืนกลายให้เข้ากับวัฒนธรรมกระแสหลักของพม่าไปอย่างสิ้นเชิงในระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมา

อย่างไรก็ดี ทัศนะดังกล่าวน่าจะได้รับการทบทวนเสียใหม่และผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับข้อวิจารณ์ของ Martin Smith ที่มีต่อข้อเขียนของนักประวัติศาสตร์สตรีอาวโล ชาวพม่าผู้มีนามว่า Daw Mya Sein ซึ่งเป็นบทความที่เขียนขึ้นในช่วงกลางของคริสต์ศตวรรษที่ 1940 มีใจความสำคัญว่าทั้ง ๆ ที่ ความเป็นปฏิกิริยาต่อกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยสามกลุ่ม (ซึ่งเป็นการจัดแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ตามตระกูลภาษาของประชาชนพม่า) ซึ่งได้แก่ กลุ่ม

มอญ-เขมร กลุ่มธิเบต-พม่า และกลุ่มไทใหญ่/ฉาน การกลืนกลายทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะของกลุ่มเหล่านี้เพื่อให้พม่าเป็นชาติที่มีเอกภาพได้ก้าวหน้าไปอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาหลายชั่วอายุคนที่ผ่านมานั้น ไม่เป็นความจริง เนื่องจากเขาได้ตั้งข้อสังเกตว่าพม่าใน ยุคหลังอาณานิคมยังไม่สามารถแสวงหาอัตลักษณ์ร่วมแห่งชาติและการเมืองที่มีความผสมกลมกลืนเข้าเป็นเนื้อเดียวกันได้อย่างแนบสนิท อันเป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งสันติสุขอันถาวร และทำให้ประเทศสามารถแสวงหาจุดยืนที่เหมาะสมของตนในประชาคมโลก (Carey, 1997, pp. 10-11) นั่นก็หมายความว่าแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นชนส่วนน้อยของประเทศได้พยายามรักษาไว้ซึ่งพรมแดนชาติพันธุ์(Ethnic Boundary) ที่ทำให้ตนมีความแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ ซึ่งเป็นชาวเบอร์มันนั่นเอง

การเคลื่อนไหวแบบ “ชาตินิยม” ของชาวมอญได้รับการสถาปนาขึ้นหลังสมัยอาณานิคมในพม่าเพื่อต่อต้านนโยบายการกลืนกลายวัฒนธรรมของรัฐบาลพม่า ซึ่งบังคับให้ใช้ภาษาพม่าเป็นภาษาประจำชาติและแทรกแซงการอนุรักษ์วรรณกรรม วัฒนธรรมและศิลปะของชนพื้นเมืองดั้งเดิมในพม่า เช่น องค์การชาตินิยมมอญองค์กรแรกที่เกิดขึ้น ได้แก่ Mon National Defense Organization (MNDO) ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยนายชาน ธู ในปี พ.ศ.2491(ค.ศ. 1948) ในฐานะที่เป็นกองกำลังกึ่งพลเรือนที่ทำหน้าที่คุ้มครององค์กร Mon Freedom League (MFL) และองค์กร Mon United Front (MUF) โดยมีนายสเว จิน ดำรงตำแหน่งผู้นำขององค์กร MFL และนาย Hla Maung ทำหน้าที่ผู้นำขององค์กร MUF และยังมีองค์กรชาตินิยมของคนมอญอีกองค์กรหนึ่งที่มีชื่อว่า United Mon Association (UMA) ซึ่งมี U Po Cho เป็นผู้นำ ในระยะเวลาประมาณหนึ่งปีต่อมา องค์กรเหล่านี้ได้กลายเป็นกลุ่มปฏิบัติการใต้ดินเพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองด้วยวิธีการเช่นเดียวกันกับชาวกะเหรี่ยง

การตั้งพรรคมอญใหม่ (The New Mon State Party-NMSP)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2495 (ค.ศ. 1952) องค์กร MFL, MUF และ UMA ได้สลายตัวไป และมีการตั้งองค์กร Mon People's Front ขึ้นมาแทน โดยมีนาย อองธุน (Aung Thun) เป็นผู้นำ องค์กรนี้ได้พ่ายแพ้แก่กองทัพรัฐบาลพม่าเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2501 (ค.ศ. 1958) เพียงหนึ่งวันต่อมา นาย สเวจิน ได้ก่อตั้งทั้งพรรคมอญใหม่ (New Mon State Party-NMSP) และกองทัพแห่งชาติมอญ (the Mon National Army) ขึ้นมา (ขจิตกัย บุรุษพัฒน์, 2540, น. 41) เหตุผลสำหรับการตั้งพรรคมอญใหม่ตามวิสัยทัศน์ของนาย สเวจิน ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งก็เพื่อ

“สถาปนารัฐอิสระขึ้นมาถ้ารัฐบาลพม่าไม่อนุญาตให้มีสมาพันธ์รัฐแห่งชาติที่เป็นอิสระ ซึ่งมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการกำหนดทิศทางให้แก่ตนเอง รวมทั้งสิทธิในการแยกตัวออกเป็นอิสระ” (Lang, 2002, p.117)

ในปี พ.ศ. 2524 (ค.ศ. 1981) มีความขัดแย้งอย่างรุนแรงเกิดขึ้นในบรรดาสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ หลังจากนั้นเป็นต้นมาพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ก็ได้แยกออกเป็น 2 กลุ่มย่อย กลุ่มแรกมีนาย สเวจิน เป็นผู้นำและอีกกลุ่มที่สองมีนายโนน ลา เป็นผู้นำ ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987) ทั้งสองกลุ่มตกลงใจที่จะกลับมารวมตัวกันใหม่โดยมีนายสเวจินเป็นประธานของพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ มีที่มั่นของพรรคตั้งอยู่ในเขตด้านเจดีย์สามองค์ ตรงกันข้ามกับอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี¹

พรรคคอมมิวนิสต์ใหม่มีนโยบายที่จะสถาปนารัฐมอญที่อยู่ในสมาพันธ์รัฐพม่า (Federal Union of Burma) โดยให้ชาวมอญมีสิทธิในการบริหารและปกครองตนเอง รวมทั้งสิทธิในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งผู้วางพื้นฐานในการปฏิบัติเพื่อการปกครองตนเองได้แก่นายสเวจิน ผู้ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ รัฐมอญเกิดขึ้นในสมัยนายพลเนวิน เป็นนายกรัฐมนตรีรัฐบาลของพม่าเคยเป็นรัฐบาลแบบประชาธิปไตยในสมัยที่ได้เอกราชจากอังกฤษในปี พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) แต่รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลเป็นชาวพม่าทั้งหมดโดยไม่มีตัวแทนจากกลุ่มชาติพันธุ์ แม้แต่เพียงคนเดียว (กะเขมมอญ, สัมภาษณ์)

ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่มีกองกำลังคุ่มกัน ซึ่งถึงแม้ว่าไม่ค่อยจะมีชื่อเสียงทางด้านความเข้มแข็งและประสิทธิภาพทางด้านยุทธวิธีในการสู้รบและการใช้อาวุธยุทธโธปกรณ์เมื่อเทียบกับกลุ่มกะเหรี่ยงหรือกะฉิ่น แต่ถึงกระนั้น ตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมาพรรคนี้เป็นที่รู้จักว่ามีความตั้งใจอันเด็ดเดี่ยวในการที่จะสถาปนารัฐอิสระที่ปกครองตนเองขึ้นในประเทศพม่า นอกจากนี้ พรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ยังมีกองกำลังคุ่มกันซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากเหล่าชาวมอญในประเทศพม่ารวมทั้งคนมอญในประเทศไทยอีกด้วย พรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ยังมีองค์กรบรรเทาทุกข์ทางด้านมนุษยธรรมเพื่อให้ความช่วยเหลือและให้เครื่องอุปโภค

¹ นักสังเกตการณ์บางคนเชื่อว่าความขัดแย้งในพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ทางการเมืองกล่าวคือกลุ่มของนาย โนน ลา กล่าวหานาย สเว จิน และผู้สนับสนุนว่ามีความผิดในลัทธิคอมมิวนิสต์สายจีนหรือลัทธิเหมา เจ๋อ ตุง นาย สเว จิน เองก็กล่าวหาฝ่ายตรงกันข้ามว่าผิดในลัทธิคอมมิวนิสต์สายโซเวียต และยังมีการตั้งข้อสันนิษฐานว่าความแตกแยกในพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการแย่งกันเป็นผู้นำซึ่งเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความสามารถในการควบคุมทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ (South, 2003, p. 136)

บริเวณแก่งฝอพยพชาวมอญที่ยากจนผู้นี้ภัยจากการสู้รบในสงครามกลางเมืองระหว่างกองทัพของรัฐบาลพม่าและกบฏกลุ่มชาติพันธุ์และมาแสวงหาที่ลี้ภัยในเขตชายแดนไทย-พม่าอีกด้วย (ขจิตภัย บุรุษพัฒน์, 2540, น. 53-54; พรพิมล ตรีโชติ, 2542, น. 120)

เช่นเดียวกันกับกลุ่มกบฏชาติพันธุ์ทั้งหลายในพม่าขณะนั้น ทั้งพรรคมอญใหม่และสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง (Karen National Union-KNU) มีรายได้จากการตั้งด่านเก็บภาษีการค้าตลาดมืด ณ ชายแดนไทย-พม่า หน่วยบัญชาการใหญ่และด่านเก็บภาษีของกลุ่มกบฏชาติพันธุ์ทั้งสองดังกล่าวตั้งอยู่ในเขตสหภาพพม่าติดกับเขตประเทศไทย บริเวณบ้านเจดีย์สามองค์ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทำหน้าที่เก็บภาษีเดือนเข้า-ออกผ่านแดนช่องทางเจดีย์สามองค์ที่ได้จากการทำไร่กัญชา ป่าไม้ และเรียกค่าคุ้มครองจากคนไทยในท้องถิ่นที่เข้าไปทำไม้และเหมืองแร่ในเขตอิทธิพล เพื่อนำรายได้ส่วนหนึ่งไปบำรุงกองกำลังในการต่อต้านรัฐบาลทหารพม่า โดยกลุ่มกะเหรี่ยงอิสระได้ตั้งด่านเก็บภาษีที่ “ค่ายบ้านเจดีย์สามองค์” ส่วนกลุ่มมอญอิสระหรือพรรคมอญใหม่ได้ตั้งด่านเก็บภาษีที่ “ตลาดบ้านเจดีย์สามองค์” (สมโชค สวัสดิ์ดิรักษ์, 2540, น.118)

ในปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) มีการปะทะกันระหว่างทหารของพรรคมอญใหม่และทหารของเคเอ็นยู เพื่อช่วงชิงการขยายอิทธิพลในการควบคุมการค้าตลาดมืดชายแดนดังกล่าว ซึ่งกบฏทั้งสองกลุ่มได้ทำหน้าที่ควบคุมร่วมกัน แต่เมื่อเล็งเห็นว่าการประสานสามัคคีระหว่างกันเป็นสิ่งที่ดีกว่าจึงหันมาประนีประนอมกันโดยสันติวิธี ลดความขัดแย้งระหว่างกันและร่วมงานกันต่อไปแม้ว่าจะมีอุดมการณ์ที่ต่างกันก็ตามที (Silverstein, 1997, p.140)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) กองบัญชาการใหญ่ของพรรคมอญใหม่และสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยงถูกกองทัพพม่าตีแตก เหตุการณ์ดังกล่าวรู้จักกันในนาม “ด่านเจดีย์สามองค์แตก” (the Fall of Three Pagodas Pass) แต่ทหารกบฏมอญส่วนใหญ่หนีรอดไปได้และมุ่งหน้าขึ้นเหนือหรือลงใต้ซึ่งเป็นฐานที่มั่นเดิมของพรรค ทำการต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับทหารกบฏกะเหรี่ยงต่อไป ในขณะที่เดียวกันการที่ด่านเจดีย์สามองค์ถูกตีแตกโดยทหารพม่าได้ทำให้เกิดข้อพิพาทเรื่องเขตแดนระหว่างไทยกับพม่าขึ้น เนื่องจากกองทหารพม่าอ้างว่าพื้นที่รอบด่านเจดีย์สามองค์อยู่ในเขตพม่า โดยยึดตามแผนที่ที่สร้างขึ้นในยุคที่พม่าเป็นอาณานิคมของอังกฤษ พื้นที่ดังกล่าวจึงกลายเป็นปัญหาทางด้านเขตแดนระหว่างไทยกับพม่าตั้งแต่นั้นสืบมา (เวณิกา บุญมาคลี, 2540, น.119-126; สมโชค สวัสดิ์ดิรักษ์, 2540, น.118-120; Lang, 2002, p.107; Silverstein, 1997, p.140)

เหตุการณ์ที่อยู่เบื้องหลังด้านเจดีย์สามองค์แตกมีความโยงใยถึงนายทุนในระดับท้องถิ่นผู้หนึ่งซึ่งได้รับการกล่าวถึงโดยใช้อักษรย่อว่าเสี่ย ฮ. ผู้มีอิทธิพลทางการเมืองในระดับท้องถิ่น เคยมีกิจการทำไม้โดยรวมลงทุนกับพรรคมอญใหม่ และมีที่ดินอยู่ในความครอบครองจำนวนหลายพันไร่ เป็นผู้รู้เห็นเป็นใจในการให้ใช้รถบรรทุกซึ่งใช้สำหรับการชักลากไม้ของตนในการขนย้ายทหารพม่าอย่างลับ ๆ เพื่อเข้าตีด้านเจดีย์สามองค์ อันเป็นที่ตั้งของฐานที่มั่นพรรคมอญใหม่จนแตกเมื่อปี ค.ศ. 1990 โดยตีโฉบล้อมเข้าทางด้านหลังจากชายแดนไทย ต่อมาเสี่ย ฮ. ได้หันไปสร้างความสัมพันธ์กับทหารรัฐบาลพม่าที่ประจำการอยู่ที่ด้านเจดีย์สามองค์ ต่อมาในปี ค.ศ. 1991 มีปัญหาขัดแย้งระหว่างเสี่ย ฮ. กับตัวแทนของพรรคมอญใหม่ในเรื่องการรुक้าเข้าไปทำไม้ในเขตป่าสงวนของพรรคฯ การที่บริษัทของเสี่ย ฮ. สร้างถนนเพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงเสบียงอาหารให้แก่ทหารพม่า และเสี่ย ฮ. ปฏิเสธที่จะจ่ายภาษีการทำไม้ให้แก่ทางพรรคฯ กองกำลังของพรรคมอญใหม่ได้เผาทำลายรถบรรทุกไม้ของบริษัทเสี่ย ฮ. ถึงสองคันด้วยกัน ในครั้งแรกเจ้าของรถได้เรียกค่าเสียหายจากทางพรรคฯ หลังจากเหตุการณ์นี้เพียงไม่นาน เจ้าหน้าที่ระดับสูงของพรรคมอญใหม่จำนวนสามคนถูกจับกุมในข้อหาลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เมื่อได้รับเชิญให้ไปรับประทานอาหารเย็นเพื่อการ“เจรจาสงบศึก” กับเสี่ย ฮ. โดยเจ้าหน้าที่ทางการไทยในระดับท้องถิ่นที่อำเภอสังขละบุรี ซึ่งทางพรรคมอญใหม่เชื่อว่าเป็นการแก้แค้นที่รถของเสี่ย ฮ. ถูกทำลาย (Lang, 2002, p. 146; South, 2003, p. 148)

นอกจากนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกรณีด้านเจดีย์สามองค์แตกก็คือพลเรือนเชื้อสายมอญได้หลบหนีภัยของการสู้รบเข้ามาในเขตไทย และมีการรวบรวมพลเรือนเหล่านั้นไว้ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวจำนวนห้าแห่ง ได้แก่ กรนัง (Karone Kang) ปะนันทอว์ (Panan Htaw) ปะไรโหนก (Baleh Hnook) ฮลาบรัด (Hla Brad) และ เดย์ บุง (Day Bung) พื้นที่พักพิงฯ ทั้งหมดนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ต่อมาเมื่อผู้อพยพเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงมีการเพิ่มพื้นที่พักพิงชั่วคราวอีกสามแห่ง ได้แก่ ปะยอว์ (Pa Yaw) ปะหมาก (Pa Mark) และประจวบ (Pa Chuap) ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมเป็นพื้นที่พักพิงชั่วคราวทั้งสิ้น 8 แห่ง ต่อมาระหว่างปี พ.ศ. 2536-2537 (ค.ศ. 1993-1994) ได้มีการย้ายพื้นที่พักพิงฯ โละโล (Loh Loe) และฮะลือคคะนี (Halockhani) ไปอยู่บริเวณชายแดนใกล้เขตพม่ามากขึ้น (พรพิมล ตรีโชติ, 2548, น. 71; Lang, 2002, pp.111-112) ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อ “ผลกระทบของการเมืองไทย-พม่าต่อผู้อพยพ และผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบชาวมอญ”

การเจรจาหยุดยิงระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่และรัฐบาลทหารของพม่า

ในปี พ. ศ. 2538 (ค.ศ.1995) พรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ได้เจรจาย่าศึก (ceasefire) กับรัฐบาลทหารของพม่าหรือสลอร์ค เพราะพลเรือนมอญต้องแตกสลายฐานเซ็นเนื่องจากการที่รัฐบาลพม่าได้ส่งทหารหลายกองพันเข้าไปคุ้มกันโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งยะดะนะมายังประเทศไทย ทางทหารไทยอันประกอบด้วยกองทัพบก และสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ได้บีบบังคับให้พรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ตกลงเจรจายุติยิงกับกองทัพพม่าด้วยการผลักดันผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวมอญซึ่งเป็นเหยื่อของสงครามกลางเมืองในพม่าให้ออกไปจากเขตแดนไทย โดยมีเจตนาที่จะเปิดช่องทางทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในส่วนต่าง ๆ ของเขตพม่าตอนล่างเป็นสำคัญ (Rajah, 1998, p. 136)

อย่างไรก็ดี เมื่อกล่าวถึงการทำสัญญาหยุดยิงระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่และสลอร์คนั้น องค์การชาตินิยมใหม่ของชาวมอญที่มีนามว่า สันนิบาตชนชาติมอญ (Mon Unity League-MUL) การเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบอหิงสา (non-violent) ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในประเทศไทย และมีเครือข่ายของชาวมอญพลัดถิ่นในทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือ ได้วิพากษ์ข้อดีและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในรัฐมอญหลังจากการเจรจายุติยิงดังนี้

ถึงแม้ว่าในส่วน of พรรคคอมมิวนิสต์ใหม่และเป็นเวลากว่าห้าปีที่ได้ตกลงหยุดยิงกับรัฐบาลทหารของพม่าเมื่อ ค.ศ. 1996 (พ.ศ. 2539: ผู้วิจัย) เป็นต้นมาสถานการณ์ทางด้านการฝ่าฝืนสิทธิมนุษยชนก็ยังคงเกิดขึ้นในรัฐมอญ ในประเด็นอื่น ๆ ก็มีความคล้ายคลึงกับชะตากรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพม่าซึ่งเป็นชนส่วนน้อย กล่าวคือ ชาวบ้านยังได้รับความเดือดร้อนอย่างสม่ำเสมอจากการเกณฑ์แรงงาน (รวมทั้งการทำหน้าที่ลูกหาบให้แก่ทหารของรัฐบาลพม่า) การเก็บภาษีแบบผิดกฎหมายและตามอำเภอใจ การยึดที่ดินและที่ดินทำกินของเกษตรกร รวมทั้งการขัดขวางและก่อกวนความพยายามของชาวมอญในการส่งเสริมการศึกษา ภาษา วัฒนธรรม และวรรณกรรมมอญ

<http://www.mrc.usa.org/mul_report1.htm>

นักวิชาการตะวันตกจำนวนหนึ่งได้วิพากษ์ข้อตกลงหยุดยิงระหว่างรัฐบาลทหารของพม่าและตัวแทนจากกบฏกลุ่มชาติพันธุ์ ดังข้อสังเกตต่อไปนี้

ข้อตกลงดังกล่าวมิได้ระบุถึงปัญหาที่ว่าด้วยเศรษฐกิจพื้นฐาน การเมืองและการร่างรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นสิ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ให้ความสนใจ เป็นประเด็นที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ออกจากชาวเบอร์มันซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ นับตั้งแต่พม่าได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491: ผู้วิจัย) เป็นต้นมา (Silverstein, 1997, p.151)

ถ้าจะกล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว การตกลงหยุดยิงมีลักษณะบางประการที่คล้ายกับการสงบศึกของฝ่ายทหาร ซึ่งเมื่อถึงขั้นตอนสุดท้ายของการเจรจากรัฐบาลก็จะกล่าวถึงการหยุดยิงในฐานะของ “ความปรองดองแห่งชาติ ซึ่งบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยอาศัยความจริงใจและความเข้าใจอันดีที่มีต่อกัน” ยิ่งไปกว่านั้นการตกลงหยุดยิงระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์และสลอร์คได้รับการปฏิบัติในฐานะ “สัญญาสุภาพบุรุษ” เนื่องจากไม่มีการลงนามในบันทึกความจำ(Memorandum) ร่วมกันแต่อย่างใดทั้งสิ้น สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลพวงตามมาก็คือพรรคคอมมิวนิสต์ได้รับการยืนยันจากรัฐบาลทหารที่กรุงย่างกุ้งว่าเป็น “การพัฒนาในระดับชาติ” เช่น การให้งบประมาณสนับสนุนในการซ่อมแซมสาธารณูปโภคพื้นฐาน อันได้แก่ ถนน และสะพานในเขตรัฐมอญ เป็นต้น นอกจากนี้พรรคคอมมิวนิสต์ยังได้ริเริ่มการทำธุรกิจ ประเภทการนำเข้า-การส่งออก การทำไม้ การทำประมง และการลงทุนร่วมอื่น ๆ เป็นต้น (ชัชฎภัย บุรุษพัฒน์, 2540, น. 56; Lang, 2002, p.117; South, 2003, p. 223)

ในเรื่องของการบังคับเกณฑ์แรงงานและลูกหาบนั้นรัฐบาลพม่าเห็นพ้องในหลักการว่าจะยุติการกระทำดังกล่าวและต้องมีการลงนามในสัญญาเมื่อมีการใช้แรงงานในโครงการก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน ในขณะเดียวกันรัฐบาลพม่าก็ไม่อาจให้สัญญาได้ว่ากองทัพพม่าจะยุติการบังคับเกณฑ์แรงงานลูกหาบเมื่อกองทหารถูกส่งออกไปลาดตระเวนในพื้นที่ที่เคยอยู่ในความควบคุมของกลุ่มกบฏชาติพันธุ์ก่อนที่จะมีการเจรจายุติยิง (Lang, 2002, p. 117)

อย่างไรก็ดี จากข้อมูลสนาม เมื่อ พ.ศ. 2547 หลังการเจรจายุติยิงกับพรรคคอมมิวนิสต์กองทัพพม่าได้ขยายอัตรากำลังออกไปอีกเป็นจำนวนมาก จากเดิมที่กองทัพมีทหารประมาณ 250,000-300,000 คน แต่หลังจากปี พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) เป็นต้นมา พม่าเพิ่ม

กำลังทหารเป็น 500,000 คน ในรัฐมอญ รัฐฉาน รัฐกะฉิ่น และรัฐอาระกัน และเนื่องจากไม่ได้งบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลทหารในแต่ละกองพันจึงต้องหารายได้เลี้ยงตนเอง เริ่มจากการไปตั้งกองบัญชาการของกองพันในอำเภอเยด้วยการไล่ยึดที่ดินของชาวบ้าน ที่ดินที่ยึดมาไม่ใช่ที่รกร้างว่างเปล่าแต่เป็นสวนยางพารา สวนทุเรียน สวนมะนาว สวนหมาก นาข้าว สวนเงาะ และนาเกลือ ทางกองพันนำผลผลิตจากที่ดินที่ยึดไว้ไปขายนำเงินเข้ากองพันโดยเจ้าของที่ดินไม่ได้รับค่าเวนคืนแต่อย่างใดทั้งสิ้น² (กะเซียมอญ, สัมภาษณ์)

โครงสร้างการบริหารงานของพรรคมอญใหม่

การจัดองค์กรภายในพรรคมอญใหม่แบ่งออกเป็นสี่ฝ่าย คือ 1. สำนักงานประธานพรรค(President Office) มีนายทอ โมน (Tor Mon) เป็นประธานพรรค นายรทชะ (Rod Sa) เป็นรองประธานพรรค และนายหงสา (Hong Sar) เป็นเลขาธิการพรรค 2. ฝ่ายการเมือง มีนายชานต้อย (Chan Toik) เป็นหัวหน้า 3. ฝ่ายบริหารทั่วไป มีนายสเวธิน (Schwe Thein) เป็นหัวหน้า และ 4. ฝ่ายทหาร มี พลเอกองนาย (Aung Naing) เป็นผู้บัญชาการใหญ่

ฝ่ายบริหารทั่วไป แบ่งออกเป็น 4 ฝ่ายด้วยกัน คือ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายสุขภาพและอนามัย ฝ่ายการป่าไม้และฝ่ายองค์กรสตรีมอญ(Mon Women Organization-MWO) พันธกิจหลักขององค์กรสตรี ได้แก่ สอนหนังสือให้แก่ผู้หญิงที่ไม่มีการศึกษาให้อ่านออกเขียนได้ ให้การฝึกอบรมด้านอาชีพ เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า ทอผ้า การทำเกษตรกรรม สิทธิสตรี เรื่องทั่ว ๆ ไป จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการและการฝึกอบรม ในเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในรัฐมอญ เป็นต้น หน่วยงานดังกล่าวมีสำนักงานสาขาอยู่ในตัวอำเภอสังขละบุรี

การเลือกประธานพรรคมอญใหม่ว่า จะมีขึ้นทุก ๆ สามปี ด้วยการลงคะแนนเสียงแบบประชาธิปไตยจากตัวแทนทั้งสี่ฝ่ายของพรรค ตัวแทนจะมาจากเขตต่าง ๆ สามเขต คือ สะเทิม มะละแหม่ง ทวาย และอีกเขตหนึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของกองทัพเสรีนิยมแห่งชาติมอญ (Mon National Liberation Army- MNLA) ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพรรคมอญใหม่อีก

² ดู Human Rights Foundation of Monland (Burma). No Land to Farm: A Comprehensive Report on Land, Real Estate and Properties Confiscations in Mon's Area, Burma (1998-2002). October 2003.

ชั้นหนึ่ง โดยเริ่มจากการเลือกสมาชิกคณะกรรมการกลาง (Central Committee Members) จำนวน 27 คน (กะเข้ามอญ, สัมภาษณ์)

กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวมอญในปัจจุบัน

กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในปัจจุบันนี้โดยหลัก ๆ แล้วมีอยู่ 3 กลุ่มด้วยกัน คือ 1. พรรคแนวหน้าเพื่อประชาธิปไตยแห่งชาติมอญ (Mon National Democratic Front - MNDF) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองธรรมดาไม่มีกองกำลังสนับสนุน ส่วนมากจะร่วมมือกับพรรคสันนิบาตเพื่อประชาธิปไตยแห่งชาติหรือเอ็นแอลดี (National League for Democracy-NLD) ของนาง ออง ซาน ซูจี มากกว่า ในการเลือกตั้งทั่วไปในพม่าเมื่อปี ค.ศ. 1990 พรรคนี้ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาถึง 5 ที่นั่งด้วยกัน แต่รัฐบาลทหารพม่าได้ล้มกระดานผลการเลือกตั้ง ในครั้งนั้น 2. พรรคมอญใหม่ (New Mon State Party-NMSP) หลังจากการเจรจาหยุดยิงได้ยุติการต่อสู้โดยใช้อาวุธหันมาใช้วิธีการต่อสู้ทางการเมืองแทน แต่มีเสียงครหาว่าพรรคมอญใหม่ได้แปรพักตร์ไปเข้ากับรัฐบาลทหารของพม่า และ 3. สันนิบาตชนชาติมอญ (Mon Unity League-MUL) เป็นการต่อสู้ในระดับประชาคมโลก เช่น ที่องค์การสหประชาชาติ สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นพันธมิตรจากเมืองไทย คนมอญในรัฐมอญ คนมอญที่อพยพไปอยู่ประเทศที่สาม คือ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ยุโรป ออสเตรเลีย รวมทั้งสิ้นประมาณ 8 กลุ่ม กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งสามกลุ่มมีนโยบายคล้ายคลึงกันแต่มียุทธศาสตร์ในการต่อสู้ที่ต่างกันไป โดยที่สันนิบาตชนชาติมอญจะใช้วิธีแบบการทูตมากกว่า

แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดสันนิบาตชนชาติมอญเนื่องจากคนมอญมีความรู้สึกที่ว่าชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุมกับรัฐบาลทหารของพม่ากว่า 90 % เป็นผู้ที่รัฐบาลเป็นผู้คัดเลือกและใช้วิธีการกักบริเวณผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งพรรคมอญใหม่เคยประสบมาแล้ว ผลสรุปจากการประชุมก็เป็นฝีมือของรัฐบาลทหารเอสพีดีซี ดังนั้นจึงไม่มีประโยชน์อันใดที่จะเข้าร่วมการประชุมดังกล่าว

ปัจจุบันนี้ยังมีกลุ่มกบฏมอญติดอาวุธที่ยังคงต่อสู้กับทหารของรัฐบาลพม่า คือ พรรคฟื้นฟูหงสาวดี (Hongsawatoi Restoration Party) ซึ่งมีพลเอกปันยู (Pan Ngunt) เป็นหัวหน้า มีฐานที่มั่นอยู่ในเขตชายแดนไทย-พม่า ด้านด้านสิงขร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากข่าวความเคลื่อนไหวล่าสุดครอบครัวของพลเอก ปันยูถูกลอบสังหารโดยทหารรัฐบาลพม่าทำให้ภรรยา

รวมทั้งบุตรสาวเสียชีวิต และพลเอกปิ่นุได้บาดเจ็บต้องเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

นอกจากนี้ ยังมีผู้นำมอญในระดับสูงที่ยังถูกจองจำอยู่ในเรือนจำของเมืองมะละแหม่งอีกสามคน คือ นายมุยเต็ง นายแพทย์จี วิน (Kyi Win) ญาติลูกพี่ลูกน้องของนายแพทย์คอนลีล และนายแพทย์ มินโซลิน (Min Soe Lin) นายแพทย์คอนลีล มีทัศนะว่าถ้ามอญทั้งสามพรรค/กลุ่มสามัคคีร่วมมือกันก็จะประสบผลสำเร็จในการต่อสู้ แต่กองทัพพม่าพยายามทำให้มอญทั้งสามกลุ่มเกิดความแตกแยกกันจะได้รวมตัวกันไม่ได้ (Khon Leal, Personal Interview)

ผู้นำมอญ

ปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าอิทธิพลด้านการเมืองของพรรคมอญใหม่ในชายแดนด้านตะวันตกของไทยจะลดน้อยลงนับแต่มีการเจรจาหยุดยิงกับรัฐบาลทหารของพม่าเมื่อ ค.ศ. 1995 เป็นต้นมา แต่ความศรัทธาที่ชาวมอญในชุมชนมีต่อผู้นำทางด้านศาสนา คือ หลวงพ่ออุตตมะหรือหลวงพ่อบุญของชาวมอญ ผู้นำทางการเมืองที่ล่งลับคือนายสเวจิน ผู้ก่อตั้งและอดีตประธานพรรคมอญใหม่ยังคงมีอยู่ นอกจากนี้ ยังมีผู้นำสตรีในระดับรากหญ้าของชุมชนมอญพลัดถิ่นซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพรรคมอญใหม่กับชาวมอญในเมืองไทยในการสนับสนุนให้มีการต่อสู้กู้ชาติของชาวมอญและยังคงเป็นทหารหญิงของพรรคมอญใหม่มาก่อนอีกด้วย ผู้นำทางด้านศาสนาในที่นี้ คือ หลวงพ่ออุตตมะ ส่วนผู้นำทางการเมืองที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือนายสเวจิน และผู้นำสตรีในระดับชุมชนในที่นี้ก็คือนางน้ำผึ้ง สวัสดิ์สุข

ผู้นำทางศาสนา : หลวงพ่ออุตตมะ

ดังที่กล่าวมาแล้วถึงความสำคัญของหลวงพ่อบุญในฐานะศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชาวมอญชายแดน แต่ในขณะเดียวกันหลวงพ่อบุญยังได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หนีภัยจากการสู้รบที่หลบหนีมาอยู่ตามตะเข็บชายแดนไทย-พม่าโดยไม่เลือกว่าคนเหล่านั้นมาจากกลุ่มชาติพันธุ์หรือมีอุดมการณ์ตามลัทธิทางการเมืองใด นอกจากนี้หลวงพ่อบุญยังมีความสัมพันธ์อันดีและให้ความช่วยเหลือแก่พรรคมอญใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายสเวจิน ผู้ก่อตั้งและอดีตประธานพรรคมอญใหม่ผู้ล่งลับ ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงประวัติของหลวงพ่อบุญโดยสังเขปดังนี้

หลวงพ่อดุตตะมีนามเดิมว่า เหม่อง ต่อมาเปลี่ยนตามพยางค์ต้นของฉายาเป็น อดตะมะ เกิดที่บ้านโมกกะเนียง ตำบลเกลาสะ อำเภอเย จังหวัดมะละแหม่ง ประเทศพม่า เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2454 หลวงพ่อเป็นบุตรคนโตและมีพี่น้องหญิงชายหลายคน แต่ยังมีชีวิตอยู่เพียง 4 คน เป็นหญิงล้วน ชาวบ้านในหมู่บ้านโมกกะเนียงเป็นชาวมอญที่มีศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างมั่นคง เข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรม ทำบุญตักบาตรอย่างสม่ำเสมอ เด็กชายทุกคนต้องบวชเณรในวัยอันควรอย่างน้อย 1 พรรษา หลวงพ่อได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุได้ 18 ปี ณ วัดเกลาสะเมื่อปี พ.ศ. 2472 หลังจากที่ได้สอบได้นักธรรมชั้นโทในปีที่ 2 ได้สึกออกมาช่วยมารดาบิดาทำนา ด้วยเหตุที่จิตใจของหลวงพ่อใฝ่อยู่แต่ในทางธรรม ประจวบกับมีญาติคนหนึ่งมาอาศัยอยู่ด้วยและช่วยดูแลมารดาบิดา หลวงพ่อจึงตัดสินใจบวชโดยไม่สึกตลอดชีวิต และได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดเกลาสะ เมื่ออายุได้ 20 ปีบริบูรณ์ ได้รับฉายาว่า “อดุตมรมโฆ” แปลว่า “ผู้มีความเพียรอันสูงสุด”

หลวงพ่อดุตตะตั้งใจเรียนอย่างหนักเพราะบวชเข้าไป ในพรรษาแรกได้เรียนบาลีและสอบได้นักธรรมเอก ต่อมาในพรรษาที่ 8 สอบได้เปรียญ 8 ประโยค ที่สำนักสอบวัดมหาเจดีย์ชเวดากอง อย่างกึ่ง ในปี พ.ศ. 2482 แต่ไม่มีการประกาศผลสอบเนื่องจากเกิดสงครามญี่ปุ่นบุกพม่า ในเวลานั้นได้เกิดความระส่ำระสายขึ้นในหมู่บ้าน เพราะไม่ทราบว่าจะใครจะได้เป็นรัฐบาล ชาวบ้านจึงมอบให้พระเป็นผู้ปกครองแทนจนญี่ปุ่นยึดอย่างกึ่งได้ พม่าจึงกลับมาปกครองประเทศอีก ในพรรษาที่ 9 หลวงพ่อได้กลับไปอยู่ที่วัดในหมู่บ้านเดิมเพื่อช่วยสอนพระอภิธรรมบาลี และวินัยมุขให้แก่พระในวัด ควบคู่ไปกับการศึกษาดำรยาสมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ จากเจ้าอาวาส แต่หลวงพ่อดุตตะเรียนไปด้วยความไม่เชื่อถือเท่าใดนัก แต่วิชาเหล่านี้กลับได้ใช้ประโยชน์เมื่อมาอยู่เมืองไทย

หลวงพ่อดุตตะได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2492 เพื่อหนีความวุ่นวายทางการเมืองในพม่า โดยเข้ามาที่บ้านนัด-ฮิตอง และไปจำพรรษาอยู่ที่วัดท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นได้มีชาวมอญกลุ่มแรกอพยพเข้ามายังสังขละบุรี เพื่อหนีภัยการกดขี่ข่มเหงของทหารพม่า ซึ่งกล่าวหาชาวบ้านว่าให้การสนับสนุนแก่ทหารกบฏมอญ จึงเข้าทำการปล้นสะดมและเผาบ้านเรือน จนชาวบ้านนับพันกลายเป็นคนไร้ที่อยู่อาศัย จึงอพยพหนีภัยเข้ามาตามหาญาติในเมืองไทยเพื่อขอความช่วยเหลือ ต่อมาชาวมอญจากหมู่บ้านโมกกะเนียงซึ่งเป็นหมู่บ้านเดิมของหลวงพ่อดุตตะ และหมู่บ้านอื่น ๆ อพยพตามเข้ามาอีกหลายระลอกจนกลายเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนวังกะในปัจจุบัน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ต่อจากนั้นหลวงพ่อดุดมะจึงได้ลงมือสร้างวัดวังกวีเวการามและเจดีย์พุทธคยาจำลองจนเสร็จเรียบร้อย เพื่อใช้เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในหมู่บ้าน ในการประกอบศาสนกิจ และกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในเวลาต่อมา นอกจากนี้ ยังมีถาวรวัตถุที่แสดงถึงอัจฉริยภาพทางด้านงานช่างของหลวงพ่อดุดมะ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของมอญโบราณนั้น ได้แก่ สะพานที่ถักด้วยไม้หรือ “สะพานไม้ขุดตมานุสรณ์” หรือ “สะพานไม้หลวงพ่อดุดมะ” นั่นเอง

นอกจากนี้ หลวงพ่อดุดมะยังได้สร้างความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนมอญพลัดถิ่นวังกะทั้งทางด้านการศึกษา สาธารณสุข รวมทั้งสร้างความปรองดองระหว่างคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์จนอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์รวมทั้งสร้างความมั่นคงทางด้านอาชีพให้แก่ชาวมอญในชุมชน เช่น สร้างตลาดวัดวังกวีให้ชาวมอญมีตลาดสำหรับค้าขาย ให้ชาวมอญใช้ศาลาซึ่งเดิมจัดเป็นศาลาที่พักของนักท่องเที่ยวแฉ่งลอยขายของที่ระลึกจากพม่า ด้วยคุณูปการอันใหญ่หลวงที่หลวงพ่อดุดมะมีต่อคนในชุมชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของทางราชการ หลวงพ่อดุดมะจึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอสังขละบุรีและได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นราช ฝ่ายวิปัสสนาธุระ มีราชทินนามตามที่ปรากฏในสัญญาบัตรทรงตั้งสมณศักดิ์ว่า “พระราชอุดมมงคล พหลนราทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี”

หลวงพ่อดุดมะอาพาธด้วยโรคชราและโรคไต หลังจากเข้ารับการรักษา ณ โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2547 เป็นต้นมา โดยเป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ แต่ด้วยหลวงพ่อดุดมะอยู่ในวัยชราจึงทำให้เกิดโรคแทรกซ้อนอยู่เป็นระยะ ๆ จนกระทั่งถึงแก่กรรมภาพเพราะการติดเชื้อในกระแสโลหิตจากภาวะปอดอักเสบเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2549 สิริอายุได้ 97 ปี

การมรณภาพของหลวงพ่อดุดมะนั้นนับว่าเป็นความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงทั้งแก่ชาวไทยและชาวมอญ เฉพาะอย่างยิ่ง ชาวมอญในชุมชนพลัดถิ่นวังกะซึ่งมีความเคารพรักและศรัทธาในหลวงพ่อดุดมะเป็นอันมากจนมีคำกล่าวของชาวมอญว่าพวกตนมีพ่ออยู่สามคน คือ พ่อที่บ้าน หลวงพ่อดุดมะ และพ่อหลวงหรือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน (สมบุญ สุขเจริญ, สัมภาษณ์)

ผู้นำทางการเมืองในอดีต: นาย สเวจิน

นายกะเข้ามอญผู้ซึ่งเคยทำงานอยู่ในพรรคมอญใหม่ และได้ทำงานใกล้ชิดกับนาย สเวจิน ได้กล่าวถึงอดีตประธานและผู้ก่อตั้งพรรคว่า เป็นคนตรงไปตรงมา ทำตัวง่าย ๆ มีวินัยในตนเอง สุภาพและเป็นທີ່เคารพนับถือของคนทั่วไป ในการเจรจาหยุดยั้งนั้นท่านทำไปเพราะไม่มีทางเลือก โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การพัฒนารัฐมอญ ส่งเสริมวรรณกรรมมอญ และ

พระพุทธศาสนา เนื่องจากก่อนหน้านี้พระสงฆ์มอญถูกบังคับจากรัฐบาลพม่าให้สละ
 เปรียญธรรมเป็นภาษาพม่า นายสเวจิน ได้เรียกร้องจากทางการของพม่าให้สละเป็นภาษามอญ
 พระสงฆ์หลายคนสนับสนุน นายสเวจิน สมาชิกพรรคกว่า 40% เคยอุปสมบทเป็นพระภิกษุมามาก่อน
 และเป็นผู้ที่มีความรักในชาติมอญเนื่องจากได้ศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์มอญ และวรรณกรรม
 มอญมาก่อนจึงมีความซาบซึ้งในสิ่งเหล่านี้ แต่บุคคลเหล่านี้มีข้อจำกัดเนื่องจากขาด
 ประสบการณ์ในการต่อสู้ขับเคลื่อนในทางการเมืองต่างกับนักศึกษาที่เคยเรียนในระดับ
 มหาวิทยาลัยผู้มีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าวมากกว่า (กะเข้มอญ, สัมภาษณ์)

นายสเวจินยังมีความสัมพันธ์อันดีกับพระราชอุดมมงคล (หลวงพ่อดุตตะมะ)
 เนื่องจากหลวงพ่อกเคยให้ความช่วยเหลือแก่นายสเวจิน เมื่อเขาดกที่นั้งลำบากก่อนที่จะตั้ง
 พรรคมอญใหม่โดยให้ความช่วยเหลือในเรื่องการส่งเสบียงอาหารแก่ทหารของพรรคมอญใหม่
 นายสเว จินเอง ก็เคยเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านมอญวังกะ 4 - 5 ครั้ง โดยพักอยู่กับครอบครัวของ
 นางน้ำผึ้ง สวัสดิ์สุข คนมอญในหมู่บ้าน ก่อนที่จะตั้งพรรคมอญใหม่นายสเวจิน เคยดำรงตำแหน่ง
 ประธานของแนวหน้าชนกลุ่มน้อยทั้งหมดที่มีชื่อภาษาอังกฤษว่าแนวหน้าแห่งชาติเพื่อ
 ประชาธิปไตย (National Democratic Front -NDF) มีกองบัญชาการอยู่ ณ กองบัญชาการใหญ่
 ของสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยงหรือเคเอ็นยู(KNU) ที่มะเนอปลอร์และในเขตของชนกลุ่มชาติพันธุ์
 ต่าง ๆ ได้แก่ จีน กะจีน ปะหล่อง ฉาน และพะโอ นายสเวจิน ต้องเดินทางโดยทางรถยนต์จาก
 กองบัญชาการใหญ่ไปตามกองบัญชาการย่อย จากมะเนอปลอร์มายังอำเภอสังขละบุรี จาก
 สังขละบุรีไปยังอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ในเวลานั้นรัฐบาลไทยและรัฐบาลพม่ายังไม่ได้ทำการ
 ตกลงทางด้านการค้าระหว่างกัน แต่รัฐบาลไทยสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็น
 นายกรัฐมนตรีซึ่งนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นตลาดการค้าได้มีการสร้างความพัวพันอย่าง
 สร้างสรรค์ (Constructive Engagement) กับรัฐบาลพม่า โดยนักธุรกิจไทยได้รับสัมปทานทำไม้
 และทำประมงในเขตน่านน้ำพม่าในสมัยรัฐบาลสลอร์ค (SLORC) (กะเข้มอญ, สัมภาษณ์)

ประวัติชีวิตและผลงานโดยสังเขปของนายสเวจิน มีดังต่อไปนี้ คือ บิดาของเขา คือ
 ท่าน สเวปอง (U Naing Shwe Paung) และมารดา คือ นางเจียง (Mi Kyaing) นายสเวจิน เกิดที่
 หมู่บ้านเพกาดา เมืองมะละแหม่ง เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2456 นายสเวจิน เคยดำรงตำแหน่ง
 ประธานแห่ง National Democratic Front (NDF) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2538 และเป็นรอง
 ประธานของ Democratic Alliance of Burma (DAB) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531-2538 เมื่อปี 2538
 พรรคมอญใหม่นำโดยนาย สเว จิน ได้ทำสัญญาหยุดยิง (ceasefire agreement) กับรัฐบาลทหาร
 ของพม่า (SLORC/SPDC) ด้วยหวังว่าจะมีการเจรจาทางการเมืองระหว่างกันและได้ย้ายที่ทำการ

ของพรรคจากชายแดนไทย-พม่าไปยังเมืองเมะละแหม่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไปถึง 8 ปี หลังการทำสัญญาหยุดยิงก็ยังไม่เคยมีการเจรจาระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่และรัฐบาลทหารของพม่าเกิดขึ้นแต่อย่างใดทั้งสิ้น <<http://english.dvb.no/news.php?≈2095>>

นายสเวจิน ได้ดำรงตำแหน่งประธานพรรคจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต และทางการพม่าได้จัดพิธีฌาปนกิจศพให้อย่างสมเกียรติของประธานพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ และนายธินได้ทำหน้าที่ประธานพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ สืบแทนต่อมาในช่วงเวลาอันสั้นเนื่องจากนายธินได้ถึงแก่กรรมเมื่อปี พ.ศ. 2548 ขณะนี้ผู้ดำรงตำแหน่งประธานของพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ คือ นาย ทอโมน (Tor Mon) โดยมีนายรอตซะ (Rod Sa) เป็นรองประธานพรรค และมีนายหงสา (Hong Sar) เป็นเลขาธิการพรรค (สุนทร ศรีปานเงิน, สัมภาษณ์) แต่ในทัศนะของชาวมอญบางคนที่น่าสนใจในเรื่องความเคลื่อนไหวทางการเมืองในพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ คนในระดับผู้นำของพรรคที่นับว่ามีความคิดก้าวหน้าและเฉียบแหลมมากที่สุดคนหนึ่ง คือนายรอตซะ แต่พรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ใช้เกณฑ์ความเป็นผู้มีอาวุโสในการเลือกสรรบุคคลขึ้นมาดำรงตำแหน่งประธานพรรค (Than Tho, Personal Interview)

ในบทสนทนาสุดท้ายในปี พ.ศ. 2545 ของนายสเว จินได้กล่าวถึงขั้นตอนในการต่อสู้ของชาวมอญ ซึ่งถ้าพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการกล่าวถึงผลงานทางการเมืองของตนในตำแหน่งประธานพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่และการส่งมอบเจตนารมณ์ของตนไปยังอนุชนมอญรุ่นหลังนั่นเอง ดังจะเห็นได้จากข้อความต่อไปนี้

ผมเชื่อว่าการต่อสู้ของชาวมอญเพื่อเรียกร้องการปกครองตนเองมีสี่ขั้น และผมคิดว่าผมได้ทำสำเร็จมาแล้วสามขั้นขั้นแรกคือประชาชนมอญมีประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่และมีอาณาจักรของเราเองมาแต่อดีต แต่เนื่องจากพวกเรายังไม่สามารถเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองได้ ผมจึงเริ่มก่อตั้งกลุ่มเพื่อเรียกร้องสิทธิของพวกเขา มาตั้งแต่ก่อนพม่าจะได้เอกราช ขั้นที่สองคือ โลกได้รับรู้แล้วว่า “ใครคือมอญ” เมื่อมีการปฏิวัติมอญเกิดขึ้นผู้คนเริ่มรับรู้ว่ามีมอญยังเป็นชนชาติหนึ่งที่อยู่ในโลก นอกจากนี้ช่วงที่อุตันเป็นเลขาธิการสหประชาชาติ เขาเคยพูดว่าไม่มีคนมอญอยู่บนโลกนี้แล้ว แต่เขาได้รับการปฏิเสธอย่างทันใดจากนายอานันท์ ปันยารชุนว่า “ผมนี่แหละมอญ” และ นั่นคือสิ่งที่ยืนยันว่าโลกรับรู้ว่ามีมอญยังมีอยู่ ขั้นที่สามคือการทำให้รัฐมอญมีอำนาจมากขึ้น เนื่องจากไม่มีผู้นำชาวพม่าคนใดจริงจังและสนับสนุนมอญอย่างแท้จริง มีแต่ทำให้อ่อนแอและผมคิดว่าผมได้ทำสิ่งนี้ต่อคนมอญแล้ว ขั้นสุดท้ายที่ผมยังไม่ได้ทำคือ การทำให้รัฐมอญมี

สิทธิในการปกครองตนเองเพิ่มขึ้น และนี่คือสิ่งที่คนรุ่นใหม่ต้องสืบทอดต่อไป นับตั้งแต่อดีตเราเคยมีรัฐมอญหรือแผ่นดินมอญอยู่บนโลกใบนี้ พวกเราควรช่วยกันรักษาเอาไว้ให้มีอยู่ต่อไปอีก นับพัน ๆ ปี (วันดี สันติวุฒิมะธี, 2546, น. 34-36)

ผู้นำสตรีแห่งชุมชนมอญพลัดถิ่นวังกะ: น้ำผึ้ง สวัสดิ์สุข

ผู้หญิงนักสู้ชีวิต มากด้วยประสบการณ์ทางการเมือง การค้าขายแดน และการดำรงอัตลักษณ์แห่งความเป็นมอญจนเป็นที่ยอมรับของชาวมอญในชุมชนและนักวิชาการทางด้านมอญศึกษาในเมืองไทยหรือชุมชนศึกษาในระดับหนึ่ง คือ นางน้ำผึ้ง สวัสดิ์สุข ซึ่งผู้วิจัยขอถ่ายทอดประสบการณ์ตรงในชีวิต (lived experience) จากการบอกเล่าของสตรีมอญผู้นี้แต่พอสังเขปดังนี้

น้ำผึ้งหรือมะชายในภาษามอญเป็นลูกโทนของครอบครัวมอญอพยพเพราะที่ ๆ ได้เสียชีวิตไปทั้งหมดจึงมีนิสัยที่ค่อนข้างจะโหดโผนและมีใจนักเลง มารดาบิดาของเธออพยพเข้ามาพร้อมกับญาติของฝ่ายบิดาที่เข้ามาพร้อมกันถึง 60 หลังคาเรือน จากหมู่บ้านเจ้าคะเล เมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า น้ำผึ้งจึงมีญาติมากมายในชุมชนมอญพลัดถิ่นวังกะและเป็นผู้ที่บุคคลเหล่านั้นได้พึ่งพาอาศัยเมื่อประสบกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางด้านอาชีพและปัญหาในครอบครัว ซึ่งเธอสามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปด้วยประสบการณ์ บุคลิกแห่งความเป็นผู้นำและเครือข่ายของญาติมิตรทั้งในเรื่องส่วนตัวและการเมือง เนื่องจากน้ำผึ้งยังคงเป็นสมาชิกของพรรคมอญใหม่ (NMSP) และสันนิบาตชนชาติมอญ (MUL) เธอเคยเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองของพรรคมอญใหม่นั้นเป็นสิ่งที่เธอซึมซับเข้าไปโดยไม่รู้ตัวจากความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ครอบครัวของเธอมีต่อนายสเวจิน หรือที่เธอเรียกว่า อาจารย์สเวจิน ซึ่งเคยมาพักอยู่ที่บ้าน ของเธอหลายต่อหลายครั้งด้วยความที่เธอเป็นลูกคนเดียวจึงเป็นที่รักของลุงและบิดารวมทั้งนายสเวจิน ในภารกิจการต่อสู้กษัตริย์ของนายสเวจิน เพื่อสร้างเครือข่ายกับพระสงฆ์มอญและชาวมอญเมืองไทย น้ำผึ้งซึ่งได้รับสัญชาติไทยสามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้อย่างสะดวก จึงได้รับการขอร้องจากผู้นำพรรคมอญใหม่ ให้นำจดหมายไปส่งให้แก่เครือข่ายทางการเมืองมอญในกรุงเทพมหานคร แล้วนำจดหมายตลอดจนสิ่งของที่มีคนฝากมากลับไปให้นายสเวจินที่ชายแดน ในขณะที่เดียวกันก็มีของสมนาคุณตอบแทนให้แก่ผู้ส่งและรับจดหมายอีกด้วย ในเรื่องดังกล่าว น้ำผึ้งบอกว่า “ตอนนั้นด้วยความที่ยังเป็นเด็ก ได้กินอิ่ม ได้เที่ยว แถมยังได้ของฝากเลยขอบใจมาก”

ในเรื่องความเคลื่อนไหวทางการเมืองของพรรคมอญใหม่นั้นเธอมักจะถูกกำชับอยู่เสมอว่าไม่ให้แพร่พรายให้ผู้อื่นรู้ ให้เก็บไว้เป็นความลับ เธอจึงซึมซับเรื่องการเมืองเข้าไปโดยไม่รู้ตัวเพราะรู้จักคนในแวดวงการเมืองทั้งสิ้น คนไทยเชื้อสายมอญที่เป็นคนใหญ่คนโตในเมืองไทยก็รู้จักเธอ ส่วนทางพรรคมอญใหม่เองหัวหน้าพรรคสั่งให้ทำอะไรเธอก็ทำได้ ให้ไปไหนเธอก็ไปได้ เขตหวงห้ามที่คนอื่นเข้าไม่ได้แต่เธอสามารถเข้าไปได้ ต่อมาเธอได้เข้าเป็นทหารพรรคมอญใหม่ในหน้าที่ล่ามแปลภาษาไทยและภาษามอญ และได้พบกับสามีคนแรกในขณะที่เป็นทหาร หลังจากนั้นน้ำผึ้งได้หันมาประกอบอาชีพค้าขายขายแคนด้วยการขายผ้าซิ่นกิโหลซึ่งซื้อมาจากกรุงเทพฯ และในขณะเดียวกันก็รับหน้าที่จัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ให้แก่พรรคมอญใหม่อีกด้วย นอกจากนี้ยังได้อยู่ร่วมในเหตุการณ์ปะทะครั้งสำคัญระหว่างทหารพรรคมอญใหม่และทหารรัฐบาลพม่าที่ด่านเจดีย์สามองค์ก่อนที่จะแตกโดยอยู่ในฐานที่มั่นของตำรวจตระเวนชายแดนไทยแต่เธอไม่เคยแพร่พรายให้มารดาทราบ จนกระทั่งพรรคมอญใหม่เจรจาหยุดยิงกับพม่า (เธอใช้คำว่า "เข้ากับพม่า") ก็เลยยุติการทำงานทางการเมืองกับพรรคมอญใหม่ไปโดยปริยาย ประกอบกับ อาจารย์สเวจินอายุมากขึ้นจึงไม่มีบทบาทอะไรมากนัก เหมือนคนชราที่เกษียณตัวเองออกจากงานเพื่อไปพักผ่อนในบ้านปลายของชีวิต

นอกจากนี้ เธอยังได้เล่าเหตุการณ์เมื่อพรรคมอญใหม่แตกออกเป็นสองฝักสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งมีนายโนน ลา เป็นหัวหน้า และอีกฝ่ายหนึ่งมีนายสเวจิน เป็นหัวหน้า ในเวลานั้นนายสเวจิน ต้องหลบหนีเข้ามาอยู่ในเขตไทยด้วยความช่วยเหลือของทหารไทย ซึ่งนำนายสเวจินไปให้การอารักขาไว้ที่บ้านพักในที่ทำกรของเขื่อนวชิราลงกรณ์ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และเธอก็ต้องไปคอยดูแล "อาจารย์สเวจิน" ด้วย

ในด้านชีวิตครอบครัวนั้นหลังจากที่สามีคนแรกเสียชีวิตนางน้ำผึ้งได้แต่งงานใหม่กับคนไทยเชื้อสายลาวจากประเทศพม่าที่ได้สัญชาติไทยมีลูกสองคน และมีลูกกับสามีคนแรกอีกหนึ่งคน ต่อมาได้หย่าขาดกับสามีคนที่สองแล้วนำลูกมาเลี้ยงดูพร้อมกับรับผิดชอบดูแลมารดาบิดาที่แก่ชราด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเองด้วยการค้าขายขายแคนจนมีฐานะมั่นคง ต่อมาสามีคนที่สองคิดจะหวนคืนมาอยู่กินกับเธออีกโดยอาศัยลูกเป็นเครื่องมือ น้ำผึ้งจึงตัดสินใจแต่งงานใหม่กับคนไทยที่รับราชการครูและอยู่ร่วมกันมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้โดยสามีขอร้องให้เลิกค้าขายแล้วทำหน้าที่แม่บ้านเพียงอย่างเดียว แต่ถึงกระนั้นบทบาททางการเมืองเรื่องอัตลักษณ์มอญก็ยังเป็นสิ่งที่เธออยู่เบื้องหลังในลักษณะของพลังเงียบ เช่น ขอร้องให้แม่ค้าที่ตลาดวัดวังกัและตลาดของที่ระลึกเจดีย์พุทธคยาแต่งกายแบบมอญคือนุ่งผ้าถุงเพื่อสร้างบรรยากาศของชุมชนวัฒนธรรมไทย-รามัญ เพื่อขนานรับการท่องเที่ยว และเมื่อประมาณ 25 ปี ที่ผ่านมามีการปิดสั่งปิดพรมแดนโดย

รัฐบาลทหารของพม่า จึงไม่สามารถนำสินค้าจากพม่าเข้ามาขายในเขตไทยได้ ดังนั้นในวันชาติมอญของปีดังกล่าวผู้หญิงมอญในชุมชนจึงไม่สามารถหาซื้อผ้าถุงมอญเพื่อใส่ไปร่วมงานได้ นางน้ำผึ้งจึงไปสั่งให้โรงงานที่กรุงเทพฯ ผลิตผ้าถุงพื้นแดงปั๊มลายเลียนแบบผ้าถุงมอญออกจำหน่าย แจกให้แก่ผู้หญิงชาวมอญในชุมชนเพื่อใช้สวมใส่เป็นชุดประจำชาติในวันสำคัญดังกล่าว

นอกจากนี้ ในการได้สัญชาติไทยครั้งล่าสุดของชาวมอญพลัดถิ่นวังกะนั้นผู้ที่อยู่เบื้องหลังในการให้ข้อมูลแก่สื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ถึงรากเหง้าปัญหาของชาวมอญพลัดถิ่นในเรื่องการไม่ได้สัญชาติก็คือน้ำผึ้งนี่เอง เนื่องจากมีรายการสารคดีรายการหนึ่งได้เข้ามาในชุมชนแล้วถามถึงผู้นำชุมชนเพื่อทำการสัมภาษณ์ น้ำผึ้งจึงได้ใช้ช่องทางดังกล่าวในการสะท้อนเสียงของชาวมอญออกมาให้สังคมไทยได้ยิน จนกลายเป็นปัจจัยเสริมในการได้สัญชาติไทยของชาวมอญในครั้งนี้ โดยเธอกล่าวว่าเธอได้สถาปนาตนเองให้เป็นผู้นำชุมชนในครั้งนั้น ในทัศนะของผู้วิจัยโดยอาศัยการสังเกตและสนทนากับน้ำผึ้งหลายครั้งทำให้สรุปได้ว่าเธอเป็นผู้นำตามธรรมชาติของชุมชนจากเครือข่ายของญาติพี่น้องเพราะความมีใจนักเลง เป็นที่พึ่งพิงและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยาก อันประกอบด้วยญาติพี่น้องและบุคคลอื่น ๆ เธอได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าครั้งหนึ่งเธอได้ช่วยชีวิตของโจรผู้หนึ่งซึ่งภายหลังได้กลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดีหรือโจรกลับใจ

อย่างไรก็ดี นางน้ำผึ้งก็ยังรักษาความสัมพันธ์กับเครือข่ายทางการเมืองทั้งในพรรคมอญใหม่ (NMSP) สันนิบาตชนชาติมอญ (MUL) ศูนย์วัฒนธรรมมอญในชุมชน รวมทั้งสมาคมไทย-รามัญ เมื่อมีโอกาสเธอก็มักไปร่วมพบปะสังสรรค์กับคนไทยเชื้อสายมอญอยู่เสมอด้วยความที่เป็นคนเปิดเผยและใจนักเลงเมื่อคนในชุมชนทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องเธอรีบหาเปรียบผู้อื่น เธอใช้วิธีเสาะหาข้อเท็จจริงแล้ววิพากษ์การกระทำของบุคคลผู้นั้นแบบซึ่ง ๆ หน้า จนกระทั่งครั้งหนึ่งมีชาวลีอในชุมชนว่ามีมือปืนลึกลับได้ถูกจ้างมาเพื่อสังหารเธอแต่ก็เป็นเพียงข่าวโคมลอย เพราะเธอกล่าวว่าคนในชุมชนนี้รักและเชื่อถือเธอเพราะล้วนแล้วแต่เป็นเครือญาติของเธอทั้งสิ้น

ในเรื่องสัญชาติน้ำผึ้งได้สัญชาติไทยจากการช่วยเหลือของครอบครัวคนไทยที่มีความสนิทสนมกับครอบครัวของเธอตั้งแต่เธอยังเล็ก ส่วนทางด้านการศึกษานั้นเธอเรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากมารดาชอบพาเธอไปเที่ยวงานวัดที่รัฐมอญเป็นประจำทุกปีทำให้ขาดสอบต้องเรียนซ้ำชั้นจึงอายุเพี้ยนว่าอายุมากแล้วยังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เลย ลาออกจากโรงเรียน น้ำผึ้งสามารถรักษาลักษณะของความเป็นมอญไว้อย่างเข้มข้นและเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็น การแต่งกาย การไว้ทรงผม การใช้ภาษามอญกับลูก ๆ หลาน ๆ การยึดถือประเพณีและวัฒนธรรมมอญในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อลูกสาวและลูกชายแต่งงานก็มีการทำพิธีแบบไทยผสมกับพิธีแบบมอญ เมื่อหลานชายคนแรกอายุครบเดือนก็มีพิธีรับขวัญแบบมอญที่

เรียกว่า “พิธีจอบู” และการนับถือผีตระกูลซึ่งได้แก่ผีกระบอกไม้ไผ่ แต่เนื่องจากเธอเป็นผู้หญิงจึงไม่สามารถรับเป็นต้นผีแทนบิดาผู้ล่วงลับไปแล้วได้ จึงมีการมอบผีให้แก่หลายชายซึ่งมีศักดิ์เป็นลูกผู้น้องของเธอ ดังนั้นในการไหว้ผีแต่ละครั้งจึงมาไหว้รวมกันที่บ้านของเธอเนื่องจากมีหิ้งผีอยู่ที่บ้าน การจัดพิธีไหว้ผีจัดปีละสองครั้ง คือ หลังเทศกาลออกพรรษาหนึ่งครั้งและหลังเทศกาลสงกรานต์อีกหนึ่งครั้ง

จากการสังเกตอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่น้ำผึ้งใช้เป็นพรหมแดนชาติพันธุ์ที่จะแยกตัวเธอออกจากผู้วิจัย คือ อุปสรรคทางด้านภาษาด้วยการสับสวิตช์ภาษาอย่างทันทีทันใด ในขณะที่กำลังสนทนาด้วยภาษาไทยเธอก็เปลี่ยนไปใช้ภาษามอญกับคู่สนทนาซึ่งเป็นคนมอญเช่นเดียวกันกับเธอ ถึงแม้ว่าคน ๆ นั้นจะพูดภาษาไทยได้ก็ตามเมื่อเธอต้องการพูดถึงสิ่งที่ไม่ต้องการให้ “คนเขม” รับรู้ เป็นต้น (น้ำผึ้ง สวัสดิ์สุข, สัมภาษณ์)³

ความสัมพันธ์ไทย-พม่า

สหภาพพม่าเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทยเป็นระยะทางยาวที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ที่มีพรมแดนติดต่อกันกับไทย คือมีความยาวถึง 2,202 กิโลเมตร (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540, น. 1) แต่ในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้ง 2 กลับมีลักษณะลุ่มลุ่ม ดอนดอนอยู่เสมอมาน และสลับซับซ้อนไป-มาอยู่ระหว่างความเป็นมิตรและศัตรูต่อกัน ถ้าจะกล่าว ตามความเป็นจริงแล้วทั้งสองเป็นศัตรูกันมากกว่ามิตร

อนึ่ง สถานการณ์ยิ่งเลวร้ายลงเมื่อรัฐบาลไทยในยุคชาตินิยม (พ.ศ. 2475-2513) ได้ส่งเสริมความเป็นชาตินิยมของคนไทยด้วยการสร้างภาพให้พม่าเป็นอื่น (the Other) หรือเป็นศัตรู และนับว่าเป็นศัตรูดั้งเดิม (traditional enemy) หรือศัตรูตัวฉกาจ (archenemy) มาแต่ครั้งประวัติศาสตร์ เพราะว่าประวัติศาสตร์ชาติไทยที่เขียนขึ้นใหม่นั้นได้มีจุดเน้นอยู่เมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองให้แก่พม่าเข้าศึก ในปี พ.ศ. 2310 ซึ่งกรุงศรีอยุธยานั้นนับได้ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความยิ่งใหญ่และความรุ่งเรืองของสยามประเทศ เป็นศูนย์กลางแห่งการเมือง

³ ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยเป็นการส่วนตัวกับนางน้ำผึ้ง สวัสดิ์สุข เหมือนดังเช่นมิตรสหายที่รู้จักกันมานาน โดยที่เธอมีบทบาทเป็นผู้ช่วยวิจัยคนสำคัญในการทำหน้าที่ล่ามแปลภาษาไทย-มอญให้แก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่อยู่ในสนามวิจัย และยังเป็นเพื่อนร่วมผจญภัย เมื่อผู้วิจัยลงสนามที่หมู่บ้านมอญชายแดน ลึกเข้าไปในเขตประเทศพม่าอีกด้วย

เศรษฐกิจ รวมทั้งโลกแห่งจิตวิญญาณของผู้คนพลเมือง (ชาวนิวทรี เกษตรศิริ, 2541, น.16; สุเนตร ชุตินทรานนท์, 2537, น. 9-55)

ในทัศนะของ Walter F. Vella (1957, p.101) พระเจ้าแผ่นดินไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น "ยังทรงเฝ้าระวังการรุกรานจากพม่าและทรงสามารถจัดการกับการโจมตีครั้งเล็ก ๆ น้อย ๆ ของพม่าไว้ได้อย่างทันท่วงที" แต่ที่จริงแล้วสงครามระหว่างไทยกับพม่าก็ยังคงเกิดขึ้นในสมัยกรุงธนบุรีไปจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2

เพื่อความสะดวกในการกล่าวถึงความสัมพันธ์ไทย-พม่าโดยสังเขป ผู้วิจัยจึงแบ่งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองออกเป็นสี่ช่วงเวลาด้วยกันโดยอาศัยเหตุการณ์สำคัญในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมือง เศรษฐกิจ และการปกครองในประเทศไทยและพม่าเป็นจุดแบ่งเวลา กล่าวคือ สมัยก่อนอาณานิคม (Pre-colonial period, ค.ศ.1587-1825) สมัยอาณานิคม (Colonial period, ค.ศ.1826 - 1947) สมัยเอกราช/สงครามกลางเมือง/สงครามเย็น (Independence and civil war/cold war period, ค.ศ.1948 - 1988) และสมัยหลังสงครามเย็น/ความพัวพันเชิงสร้างสรรค์ (Post cold war/constructive engagement period, ค.ศ.1988 - 2006) ทั้งนี้เพื่อแสดงถึงบริบทที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้พลัดถิ่น และผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวมอญ ซึ่งได้รับผลกระทบจากความสัมพันธ์ดังกล่าว

สมัยก่อนอาณานิคม (ค.ศ. 1587-1825)

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและพม่าอยู่ในรูปของการทำศึกสงครามมากกว่าอย่างอื่น เหตุผลที่ทั้งสองฝ่ายต้องสู้รบกันนั้นมีลักษณะที่เบบบแบบฉบับเฉพาะของอาณาจักรทั้งหลายในอุษาคเนย์ นั่นคือเป็นการศึกสงครามเพื่อแย่งชิงกำลังไพร่พลมากกว่าความต้องการ ในการขยายอาณาเขต ดังนั้นในยามศึกสงครามชาวมอญจึงตกที่นั่งลำบากเพราะอยู่ระหว่างกองทัพที่ทรงแสนยานุภาพของทั้งสองอาณาจักร (Lang, 2002, pp. 15, 133-134) ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงเวลาดังกล่าวชาวมอญได้ใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวดในการรักษาอาณาจักรของตน ให้รอดพ้นจากการรุกรานของกษัตริย์พม่าแต่ก็ไร้ผล เนื่องจากถูกพระเจ้าอลองพญาผู้มีบุญญาธิการ (A man of prowess) ปราบปรามและทำลายอาณาจักรมอญลงอย่างสิ้นซากในปี พ.ศ. 2300 จนชาวมอญกลายเป็นชนชาติที่ไร้ประเทศมาจนกระทั่งทุกวันนี้ (Halliday, 1986, p. 10; Wolters, 1999, p. 18)

ตามธรรมเนียมปฏิบัติ ชาวมอญที่อพยพหนีภัยการกดขี่ของพม่าเข้ามาสู่สยามประเทศมักจะได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจันมิตรจากทางการไทย เนื่องจากถือได้ว่าเป็นแรงงานอันสำคัญสำหรับอาณาจักรที่กำลังสร้างตัวใหม่ในขณะนั้น ดังจะเห็นได้จากการที่เจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งต่อมาขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 4 ทรงได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ไปต้อนรับครอบครัวมอญอพยพที่ชายแดนด้านเมืองกาญจนบุรี พร้อมทั้งพระราชทานที่ดินเพื่อสร้างที่พักอาศัยและข้าวของเครื่องใช้ให้แก่ชาวมอญเหล่านั้น นอกจากนี้ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จากราชสำนักมอญยังได้เข้ารับราชการในราชสำนักไทยอีกด้วย และหลายท่านยังได้รับตำแหน่งสูงสุดเพราะช่วยเหลืองานของทางราชการอย่างเต็มกำลังความสามารถและประสบผลสำเร็จจนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระเจ้าแผ่นดินไทย (นิธิ เชียวศรีวงศ์, 2536, น. 11, 513; Halliday, 1999, p. 18)

สมัยอาณานิคม (ค.ศ. 1826 - 1947)

สมัยอาณานิคมเกิดขึ้นพร้อมกับสมัยแห่งการสร้างรัฐชาติ และการเกิดลัทธิชาตินิยมในสยามประเทศ เพื่อนบ้านทั้งสองยังรักษาความสัมพันธ์ต่อกันไว้บ้าง ในทางปฏิบัติการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเป็นไปในทางอ้อมโดยผ่านแว่นของข้าราชการจากประเทศที่เป็น เจ้าอาณานิคมคืออังกฤษมากกว่า รวมทั้งยังมีการส่งคนตามชายแดนไปสืบข่าวความเคลื่อนไหวทางการเมืองการทหารในพม่าอีกด้วย (Vella, 1957, p. 110) เมื่อพม่าแพ้สงครามครั้งที่สามกับอังกฤษและถูกผนวกให้เข้ากับส่วนหนึ่งของอินเดียในปี ค.ศ. 1885 สยามประเทศโดยรัชกาลที่ 5 ได้ทรงดำเนินนโยบายสืบเนื่องมาจากพระราชบิดาด้วยการนำประเทศไปสู่ความเป็นอารยะที่มีเอกภาพทางด้านการเมืองการปกครอง เนื่องจากในขณะนั้นสยามประเทศตกอยู่ในวงล้อมของชาติมหาอำนาจเจ้าอาณานิคม อันได้แก่ อังกฤษ ซึ่งยึดครองพม่าและคาบสมุทรมลายา (British Burma and Malaya) และฝรั่งเศส ซึ่งยึดครองคาบสมุทรมอินโดจีน (French Indochina) (สุเนตร ชุตินทรานนท์, 2547, น. 30; Anderson, 1996, p. 99) ต่อมาเมื่อพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. 1948 ไทยกับพม่าจึงฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน (พรพิมล ตริโชติ, 2548, น. 13) แต่ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการคือมีการค้าตลาดมืดระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศตามบริเวณชายแดน และยังมีความสนใจร่วมกันในเรื่องความมั่นคงชายแดน ในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยได้รักษาความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์จากรัฐชายขอบที่อาศัยอยู่ในแนวตะเข็บชายแดนไทย-พม่า เช่น กลุ่มมอญ และกลุ่มกะเหรี่ยงอีกด้วย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544, น. 149)

สมัยเอกราช/สงครามกลางเมือง/สงครามเย็น (ค.ศ.1948 - 1987)

ในทันทีที่พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษเมื่อปี พ.ศ.2491 (ค.ศ. 1948) ได้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นในพม่า เริ่มด้วยพรรคคอมมิวนิสต์พม่า ซึ่งในที่สุดได้กลายเป็นขบวนการใต้ดิน มีเขตอิทธิพลอยู่บริเวณชายแดนพม่า-จีน รวมทั้งการที่กบฏกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้เรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองในระบบสหพันธรัฐ (Rajah, 1998, p. 135) เป็นระยะเวลาที่รัฐบาลไทยหลายสมัยได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มกบฏชาติพันธุ์ อันประกอบด้วย KNU (Karen National United) พรรคคณานิคม พรรคคะยาห์ก้าวหน้า (Karenni National Progressive Party-KNPP) พรรคก้าวหน้าแห่งรัฐฉาน (Shan State Progress Party-SSPP) และกองทัพเอกภาพแห่งรัฐฉาน (Shan United Army) ที่มีขุนสาเป็นหัวหน้า จนถึงสมัยที่สลอร์คขึ้นถึงอำนาจเมื่อปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) (Smith, 1997, p. 109) ทางของไทยได้ใช้กลุ่มกบฏเหล่านี้เป็นกองกำลังกันกระหนาบในพม่า เพื่อป้องกันไม่ให้ลัทธิคอมมิวนิสต์แทรกซึมเข้ามาในประเทศ ด้วยการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์จีน พม่า และไทย ซึ่งมีฐานที่มั่นอยู่ในเขตชายแดนจีน-ไทย-พม่า ในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยก็ต้องรักษาความสัมพันธ์ทางทูตกับรัฐบาลทหารของพม่า ณ กรุงย่างกุ้ง อย่างไรก็ดี เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ได้ล่มสลายไป ประเทศไทยจึงเปลี่ยนท่าทีที่มีความประนีประนอมกับทางการพม่ามากยิ่งขึ้น โดยหวังผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจอันจะมีพึงได้จาก การลดความขัดแย้งระหว่างกันเป็นสำคัญ (Silverstein, 1997, p. 140)

สมัยหลังสงครามเย็น/ความพัวพันเชิงสร้างสรรค์ (ค.ศ. 1988 - 2005)

สมัยหลังสงครามเย็นเริ่มขึ้นหลังจากที่สลอร์ค ได้ทำการปราบปรามประชาชนผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ.2531 (ค.ศ. 1988) และประกาศให้ผลการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) เป็นโมฆะ ซึ่งนับว่าเป็นการปล้นชัยชนะไปจากพรรคเอ็นแอลดีของนาง อองซาน ซู จี และเกิดขึ้นในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับการหันไปใช้นโยบายเปิดประตูสู่เศรษฐกิจ (Open Door Economic Policy) เพื่อกระตุ้นการลงทุนจากต่างประเทศ เนื่องจากผู้ให้ความอุปถัมภ์ทั้งชาติตะวันตกและญี่ปุ่นคว่ำบาตรรัฐบาลทหารพม่าด้วยการเลิกให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาประเทศ (South, 2003, p. 195)

ประชาคมโลก รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านของพม่าได้เข้าถึงรัฐบาลสลอร์ค ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นเอสพีดีซี (SPDC) โดยใช้ 3 วิธีทางด้วยกัน คือ (1) วิธีแห่งสิทธิมนุษยชน (Human Rights Approach) (2) วิธีแห่งความพัวพัน (the Constructive Approach) และ (3) วิธีแห่งมิตรภาพ (the Friendship Approach) (Tanet Charoenmuang, 1997, pp. 46-67)

วิธีทางซึ่งเป็นที่ยอมรับของบรรดาประเทศเพื่อนบ้านของพม่า รวมทั้งไทยและประเทศในสมาคมประชาชาติอาเซียน (ASEAN) อื่น ๆ คือ วิธีความพัวพันอย่างสร้างสรรค์ (Constructive Engagement) โดยพื้นฐานแล้วความพัวพันอย่างสร้างสรรค์เป็นนโยบายในอันที่จะส่งเสริมการอ้างไว้ซึ่งความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและการทูตกับรัฐบาลที่มีอำนาจในการปกครองตนเอง ซึ่งตรงกันข้ามกับการแทรกแซงด้วยวิธีคว่ำบาตรทางการค้าต่อประเทศนั้น ๆ ความพัวพันอย่างสร้างสรรค์จึงได้รับการอธิบายในฐานะแห่งการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างกัน ในขณะที่เดียวกันก็สร้างแรงกดดันเพื่อประชาธิปไตย ตลาดเสรี และสิทธิมนุษยชนอีกด้วย (Minn Naing Oo, Online, 2000)

ประเทศไทยได้ใช้วิธีความพัวพันอย่างสร้างสรรค์ (Constructive Engagement) กับรัฐบาลทหารของพม่า ด้วยการนำนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นตลาดการค้า” (“Changing Battlefields into Marketplaces”) ในสมัยรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2531 - 2534) มาใช้ให้เกิดผล ในทางการปฏิบัติ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้เดินทางไปเยือนพม่าอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2531 และได้เข้าพบกับ พลเอกชอ หม่อง ประธานกรรมการของสลอร์คผู้ชู “นโยบายเปิดประตูใหม่สู่เศรษฐกิจ” (“a new open door policy”) เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจและการลงทุนจากต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นสำคัญ เพื่อสนองเจตนารมณ์ดังกล่าว พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ประกาศนโยบายของรัฐบาลไทยในการส่งนักศึกษาพม่า ซึ่งลี้ภัยทางการเมืองอยู่ในประเทศไทย หลังการเรียกร้องประชาธิปไตย ค.ศ. 1988 (พ.ศ. 2531) กลับไปยังมาตุภูมิ อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าวเพราะมีเสียงคัดค้านจากประชาคมโลก เนื่องจากมีรายงานว่า นักศึกษาที่ถูกส่งกลับถูกจำคุกและถูกฆ่าตายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทหารพม่า (เวณิกา บุญมาคลี, 2540, น. 4; Tylor, 2001, pp.121, 139)

พลเอกชวลิต ยังได้เจรจาขอสัมปทานการทำไม้ในเขตรัฐกะเหรี่ยง และการทำประมงในเขตทะเลอันดามันให้แก่เอกชนไทย ความสนใจในการทำไม้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงเจตคติที่มีต่อกบฏกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตชายแดนไทย-พม่า แต่เดิมมากลุ่มเหล่านี้ถูกรับรู้ในฐานะของ “กองกำลังกันกระพบ” (Buffer Armies) เพื่อต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์จีน

พม่าและไทย รวมทั้งทำการแทรกแซงไม่ให้เกิดการเชื่อมต่อของพรรคคอมมิวนิสต์เหล่านี้ อย่างไรก็ตาม หลังสมัยสงครามเย็น หรือหลังการล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์เป็นต้นมา กองกำลังกันกระทบได้กลายเป็นอุปสรรคขัดขวางสันติสุขและพัฒนาการในภูมิภาคแห่งนี้ หัวข้อใหม่ในการเจรจาข้ามพรมแดนมีจุดเน้นอยู่ที่ การค้า การพาณิชย์ โครงสร้างพื้นฐาน และการแสวงหาพลังงาน ซึ่งข้ามพรมแดนแห่งรัฐชาติ (Smith, 1999, p. 33; South, 2003, p. 202)

นอกจากนี้ ถึงแม้ว่าจะมีเสียงคัดค้านก็ยังมี การเริ่มโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ ยะตะนะ การร่วมทุนระหว่างบริษัทน้ำมัน โตเทล (TOTAL) แห่งประเทศฝรั่งเศส ยูโนแคล (UNOCAL) แห่งสหรัฐอเมริกา บริษัทปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) จำกัด (มหาชน) (The Petroleum Authority of Thailand-PTT) และรัฐวิสาหกิจน้ำมันและก๊าซแห่งสหภาพพม่า (Myanmar Oil and Gas Enterprise-MOGE) ได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2534 เมื่อประเทศไทยได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจเพื่อซื้อก๊าซราคาถูกจากสลอร์ค บริษัทโตเทลได้ดำเนินการสร้างและเชื่อมต่อท่อส่งก๊าซ นอกชายฝั่งและบนฝั่งไปยังชายแดนไทยที่บ้านนัต-อีตอง (Nat-Ei Taung) เพื่อขนส่งก๊าซธรรมชาติจากอ่าวมะตะมะไปยังโรงไฟฟ้าที่จังหวัดราชบุรี (The Mon Forum, March 31, 1999) โดย พาดผ่านรัฐมอญและรัฐกะเหรี่ยง ด้วยเหตุนี้ ทางของไทยจึงใช้เรื่องดังกล่าวเป็นเหตุผลเบื้องหลังในการชักจูงให้กลุ่มกบฏทำความเข้าใจกับสลอร์ค แต่ถึงกระนั้นความพยายามของไทย ยังไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของสลอร์ค ซึ่งต้องการความร่วมมือต่อกันมากยิ่งขึ้นในการทำสงครามปราบปรามกบฏชาติพันธุ์ และการยื่นกรานให้ผู้หนีภัยจากการสู้รบเดินทางกลับเข้าไปยังถิ่นฐานเดิมในพม่า รวมทั้งยังมีการข่มขู่ในเรื่องการรุกร้าเขตแดนไทยเพื่อปราบปรามกองกำลังกบฏชาติพันธุ์อีกด้วย (Donkers and Nijhuis, 1996)

การก่อสร้างท่อส่งก๊าซยะตะนะได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในรัฐมอญและรัฐกะเหรี่ยงจำนวนหลายพันคน ซึ่งถูกคุกคามด้วยการบังคับเกณฑ์แรงงานและการย้ายผู้คนออกไปทั้งหมู่บ้านอย่างเป็นการถาวร (Permanent Relocation) เนื่องจากสลอร์ค/เอสพีดีซีได้ส่งทหารจำนวนหลายพันนายเพื่ออารักขาความปลอดภัยแก่ท่อส่งก๊าซ และที่ทำการของบริษัทต่างชาติที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โครงการ (The Mon Forum, March 31, 1999)

ปัญหาเรื่องการฝ่าฝืนสิทธิมนุษยชนเหล่านี้ทำให้รัฐบาลพลัดถิ่นของพม่าและสมาพันธ์สหภาพพม่ายื่นฟ้องบริษัทยูโนแคลต่อศาลแขวงนครลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2539 เรียกร้องให้ยูโนแคลซึ่งเป็นบริษัทของอเมริกาและมีบริษัทแม่อยู่ในมลรัฐแคลิฟอร์เนียยุติการบังคับใช้แรงงานและละเมิดสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ โดยกองทัพพม่า ซึ่งทำหน้าที่

ดูแลลูกค้าของบริษัท เนื่องจากทหารเหล่านั้นทำการสังหาร ช่มชู้ ยึดที่ดินและค่าจ้างแรงงานของชาวบ้าน รวมทั้งการบังคับแรงงานในการก่อสร้างค่ายทหาร ตัดถนน และสร้างทางรถไฟ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ทหารพม่าในการสร้างท่อก๊าซมายังประเทศไทย ซึ่งส่งผลให้ "ผู้หนีภัยจากการสู้รบ" ที่เป็นชาวมอญและกะเหรี่ยง ทะลักเข้ามาในประเทศไทยในบริเวณจังหวัดราชบุรี และกาญจนบุรีมากยิ่งขึ้น (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, ประภัสสร เขียวปัญญา และคณะ, 2547, น. 444; พรพิมล ตริโชติ, 2548, น.61; Fink, 2001, p. 242)

ยิ่งไปกว่านั้น ผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องต่อมาก็คือประเทศไทยรวมทั้งประเทศสมาชิกประชาชาติอาเซียน (ASEAN) ซึ่งได้ใช้วิถีความพหุพหุอย่างสร้างสรรค์กับรัฐบาลทหารพม่าได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากประชาคมโลกว่าเป็นประเทศที่มีจุดมุ่งหมายทางด้านเศรษฐกิจในการที่จะทุจริตทรัพยากรธรรมชาติในพม่าและแรงงานราคาถูกเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงมองข้ามปัญหาการฝ่าฝืนสิทธิมนุษยชนในพม่าภายใต้การปกครองของเฮลฟีตซี (Minn Naign Oo, 2000, p. 2)

ดังนั้นเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว ตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) เป็นต้นมา ประเทศไทยและพม่ามีความสัมพันธ์อันมิตรต่อกันมากยิ่งขึ้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังคงมีความขัดแย้งระหว่างกันเกิดขึ้นหลายครั้ง และส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของประเทศเพื่อนบ้านทั้งสอง เช่น มีการรุกร้าเขตแดนไทยของทหารพม่าเพื่อปราบปรามกลุ่มกบฏชาติพันธุ์ ได้แก่ การโจมตีทำขึ้นที่เหล็จากฝั่งไทยของกองกำลังเมืองไท (Mong Tai Army) ซึ่งมีขุนสาเป็นหัวหน้า ความขัดแย้งในเรื่องเส้นเขตแดน การปฏิบัติของฝ่ายพม่าต่อคนไทยที่ติดคุกในพม่า การโจมตีพื้นที่พักพิงชั่วคราวในเมืองไทยของผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวกะเหรี่ยงโดยกองกำลังกะเหรี่ยงพุทธ (Democratic Karen Buddhist Army-DKBA) และคลื่นผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวกะเหรี่ยง มอญ และไทใหญ่ได้หลั่งไหลมาสู่เมืองไทยมากยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) รัฐบาลทหารพม่าได้ยกเลิกสัมปทานการทำไม้และทำประมง ซึ่งเคยให้แก่เอกชนไทย ข้อขัดแย้งเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยสงวนท่าทีต่อการสมัครเข้าเป็นสมาชิกสมาคมประชาชาติอาเซียน (ASEAN) ของพม่า ทั้งที่ไทยเคยมีบทบาทในการผลักดันให้พม่าสมัครเข้าเป็นสมาชิกของอาเซียนมาตั้งแต่ต้น ยิ่งไปกว่านั้นเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลไทยได้ผลักดันแรงงานอพยพผิดกฎหมายชาวพม่าจำนวนกว่า 300,000 คนกลับไปยังพม่า และแล้วความขัดแย้งระหว่างทั้งสองประเทศก็ขยายวงกว้างออกไปเป็นผลสืบเนื่อง (Tylor, 2001, p. 140)

กล่าวได้ว่าประเทศไทยได้ตีความคำว่า "ความพหุพหุอย่างสร้างสรรค์" (Constructive Engagement) กับรัฐบาลทหารพม่าว่าตนจะต้องไม่ให้ความสนับสนุนแก่กลุ่มกบฏชาติพันธุ์ในพม่า จากปัจจัยดังดูด อันประกอบด้วยโอกาสทางด้านเศรษฐกิจในพม่า

ประเทศไทยได้หันไปใช้มาตรการอันเข้มงวด ในการจัดการและควบคุมอดีตนักศึกษาพม่าซึ่งเป็น นักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เข้ามาลี้ภัยอยู่ ในประเทศไทยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1988 เป็นต้นมา ด้วยการจับกุม คุกคาม จำกัดการเดินทางและ สั่งปิดสำนักงานในประเทศไทยของนักเคลื่อนไหว ซึ่งถือว่าเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาลทหารพม่า ในขณะที่เดียวกันทางการไทยก็ได้ให้ความ ร่วมมือกับพม่าในการทำสงครามปราบปรามกบฏกลุ่มชาติพันธุ์ และผลักดันพลเรือนผู้หนีภัยจาก การสู้รบที่อาศัยอยู่ที่พื้นที่พักพิงชั่วคราว ณ ชายแดนไทย-พม่าให้กลับถิ่นฐานเดิมในทั้ง ๆ ที่ยังไม่ มีความปลอดภัยที่แท้จริงเกิดขึ้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าในระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมาความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองสลับซับซ้อนอยู่ระหว่างความขัดแย้งและความร่วมมือโดยมีระดับของ ปฏิสัมพันธ์แบบทวิภาคีที่แตกต่างกันไป แต่ถึงกระนั้นก็กล่าวได้ว่าการสานต่อความสัมพันธ์ที่ ย้ำความร่วมมือระหว่างกันนับแต่ปี พ.ศ.2531 (ค.ศ. 1988) เป็นต้นมา (Lang, 2002, p. 139)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่านโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของไทยมีส่วนในการ กำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศพม่า ทั้งยังส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อสถานการณ์ “การอพยพย้ายถิ่น” ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นคนพื้นถิ่นในรัฐชายขอบอันได้แก่ รัฐกะเหรี่ยง รัฐกะยาห์ และรัฐมอญ เพราะการลงทุนของประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองในโครงการ ใหญ่ ๆ ทั้งด้านพลังงาน และป่าไม้อยู่ในรัฐเหล่านี้เสียเป็นส่วนใหญ่ การร่วมทุนดังกล่าวได้ ส่งผลให้รัฐบาลพม่าส่งทหารเข้าไปในพื้นที่เพื่อจัดการปราบปรามกองกำลังกบฏกลุ่มชาติพันธุ์ ทำลายฐานที่มั่น รวมทั้งมวลชนที่ให้การสนับสนุนกองกำลังชาติพันธุ์อย่างถอนรากถอนโคน ทำให้มวลชนดังกล่าวต้องหนีภัยแห่งความตายเข้ามาในประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และ รัฐบาลไทยก็ต้องรับบุคคลเหล่านี้ไว้ด้วยเหตุผลทางด้านมนุษยธรรม และด้วยความตระหนักว่า ถ้าปราศจากเสียงซึ่งการร่วมทุนจากไทยในโครงการพัฒนาเหล่านั้นแล้ว คลื่นของผู้อพยพจากพม่า เข้าสู่ไทยก็คงจะไม่ไหลบ่าอย่างท่วมท้นและรุนแรงดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ (พรพิมล ตรีโชติ, 2548, น. 32)

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่รัฐบาลพม่าดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่ผิดพลาดตั้งแต่ ปี พ.ศ.2531 (ค.ศ. 1988) เป็นต้นมา ทำให้ประชากร “ชาวพม่า” หลบหนีเข้าเมืองอย่าง ผิดกฎหมายเพื่อเข้ามาหางานทำในประเทศไทย ปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองเพื่อมาหางานทำ จึงเป็น ปัญหาใหม่ของรัฐไทย และเมื่อผนวกเข้ากับปัญหาเดิมคือปัญหาผู้ “หนีภัยจากการสู้รบ” ซึ่งเป็น กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนไทย ปัญหาเกี่ยวกับการอพยพของประชาชนจาก ประเทศพม่าจึงมีความรุนแรง มากยิ่งขึ้น (พรพิมล ตรีโชติ, 2548, น. 51) ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง แต่เฉพาะแรงงานอพยพชาวมอญ ซึ่งได้หลั่งไหลเข้ามาเป็นแรงงานเถื่อนผิดกฎหมายในประเทศ

ไทย เช่น ทำงานอยู่ในกิจการอุตสาหกรรมประมงที่อำเภอมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีแรงงานอพยพชาวมอญจำนวนมากนับหมื่นคน จากการสนทนากับชาวมอญในท้องถิ่น ซึ่งได้เล่าว่าการอพยพเข้ามาหางานทำในประเทศไทยเปรียบเสมือนพิธีกรรมในการเปลี่ยนสถานะ (Rites of Passage) ของหนุ่มสาวชาวมอญ

อนึ่ง เมื่อรัฐบาลพม่าตรวจโททักซิณ ชินวัตรเข้ามารับตำแหน่งในปี 2544 ได้เน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแนบแน่นกับพม่าอย่างชัดเจนทั้งทางทวิภาคีและพหุภาคี ภายใต้กรอบนโยบายการทูตเชิงรุก (Forward Engagement) ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด ข้อดีของนโยบายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านได้สร้างปริมาณการค้าและการลงทุนที่เพิ่มมากขึ้น อันจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งยังสามารถลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างกัน และลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานผิดกฎหมายเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อพิจารณาในประเด็นนี้ผลกระทบที่เกิดจากแรงงานต่างด้าวที่มีจำนวนกว่าล้านคน เช่น ปัญหาคนไร้สัญชาติ ปัญหายาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม น่าจะมีแนวโน้มลดลง นอกจากนี้ นโยบายทางเศรษฐกิจน่าจะนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างไทยกับพม่าในด้านอื่น ๆ เช่น ความร่วมมือในการปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและพม่ามิได้ขึ้นอยู่กับมิติทางด้านเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยภายนอกต่าง ๆ อีกด้วย ปัญหาระหว่างประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองต้องการการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องและอาศัยความจริงใจต่อกันทั้งในระดับประชาชนต่อประชาชน(P-2-P) รัฐต่อรัฐ (G-2-G) ในอันที่จะลดความไม่ไว้วางใจระหว่างประเทศตั้งแต่ระดับล่างหรือระดับรากหญ้าขึ้นมา (พินิตพันธุ์ บริพัตร, 2549, น. 71-72)

ผลกระทบการเมืองชายแดนไทย - พม่าต่อชาวมอญอพยพ⁴

ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่าหลังจากที่ด่านเจดีย์สามองค์ถูกตีแตกโดยทหารพม่าเมื่อปี พ.ศ.2531 (ค.ศ. 1988) พื้นที่พักพิงชั่วคราวของผู้พลัดถิ่นชาวมอญได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2533 (ค.ศ.1990) โดยได้รับการอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่นก็รับชาวมอญให้อยู่ในที่พักพิงฯ

⁴ สรุปความจาก Lang, Hazel J. , *Fear and Sanctuary : Burmese Refugees in Thailand* (Ithaca: Southeast Asia Program Publications, 2002).

แต่มีข้อแม้ว่าเมื่อการสู้รบยุติลง และสถานการณ์มีความปลอดภัยชาวมอญต้องเดินทางกลับไปยังพม่า อย่างไรก็ตาม คดีของผู้อพยพก็หนุ่เนื่องเข้ามาอย่างไม่ขาดสายตามบริเวณชายแดนไทย-พม่า แต่ชาวมอญอพยพในพื้นที่ที่พักพิง กลับไม่ได้เพิ่มจำนวนขึ้นแต่อย่างใด แต่การณ์กลับเป็นว่าผู้อพยพที่ชายแดนเหล่านั้นหาทางหลบหนีเข้าไปค้าแรงงานในจังหวัดขึ้นในของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) จำนวนของผู้อพยพในพื้นที่พักพิงชั่วคราวมีเพียง 12,000 คนเท่านั้น

ในตอนแรกปฏิกิริยาของเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่นของไทยที่มีต่อชาวมอญผู้หนีภัยจากการสู้รบคือความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2533-2539 ชาวมอญในพื้นที่พักพิงชายแดนด้านจังหวัดกาญจนบุรีได้รับคำสั่งจากกองพล 9 จังหวัดกาญจนบุรี ให้ย้ายพื้นที่พักพิงออกไปจากเขตไทย ซึ่งแสดงว่าเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่นมีความประสงค์ที่จะผลักดันชาวมอญเหล่านี้ให้กลับไปในเขตพม่า ในแต่ละครั้งที่มีการย้ายพื้นที่พักพิง ผู้หนีภัยฯ มักจะประสบกับอุปสรรคและความยากลำบากนานัปการ ได้แก่ สภาพของดินฟ้าอากาศ การเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข น้ำสะอาดและเสบียงอาหาร การใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่น รวมทั้งระยะทางที่อยู่ระหว่างที่ตั้งของพื้นที่พักพิงชั่วคราวและที่ตั้งของค่ายทหารพม่าที่อยู่ใกล้ที่สุด ซึ่งทำให้ผู้อพยพพ่ายต่อการถูกโจมตีดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2537 ณ พื้นที่พักพิงชั่วคราวสะลือคคะนีในเขตพม่า

เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในวันที่ 21 กรกฎาคม 2537 ในตอนเช้า เมื่อกองพันที่ 62 ของพม่า ซึ่งตั้งฐานอยู่ที่ด่านเจดีย์สามองค์ได้เข้ามายึดส่วนหนึ่งของพื้นที่พักพิงสะลือคคะนี และจับคนในระดับหัวหน้าของผู้อพยพไปสอบสวน และพยายามที่จะรวบรวมชายฉกรรจ์เพื่อใช้เป็นโล่มนุษย์ (human shields) แต่ถูกขัดขวางโดยการโจมตีของทหารจากกองกำลัง Mon National Liberation Army (MNLA) ทหารพม่าจึงล่าถอยกลับไปหลังจากที่ได้จับชายฉกรรจ์ส่วนหนึ่งไปเป็นตัวประกันและเผาพื้นที่พักพิง ชาวมอญที่สะลือคคะนีจึงหลบหนีเข้ามาในเขตไทย และสร้างที่พักพิงชั่วคราวขึ้นใหม่ ที่เรียกว่า "สะลือคคะนีใหม่"

แต่ทางการไทยได้กดดันให้ผู้อพยพชาวมอญกลับไปยังพื้นที่พักพิงชั่วคราวที่สะลือคคะนีตามเดิม โดยมีการขีตเส้นตายในการย้ายหลายต่อหลายครั้งแต่ก็ไม่เป็นผลเนื่องจากผู้อพยพใช้วิธีการดื้อแพ่ง เนื่องจากปัญหาของความไม่ปลอดภัยจากการโจมตีของหน่วยทหารพม่า ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น เพื่อตอบโต้กับการดื้อแพ่งของชาวมอญ เจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยทหารจากกองพลที่ 9 ทหารพราน พร้อมทั้งตำรวจตระเวนชายแดนได้รับมอบหมายภารกิจในการผลักดันชาวมอญให้กลับไปยังพื้นที่พักพิงชั่วคราวสะลือคคะนีในเขตพม่า โดยใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย เช่น บุคคลภายนอกที่จะเข้า

มาในพื้นที่พักพิงฯ ต้องได้รับหนังสืออนุญาตอย่างเป็นทางการจากกองพล 9 ทั้งยังมีการเปิดแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนโดยผู้บัญชาการทหารพม่าในท้องถิ่น เพื่อเป็นการรับประกันว่าผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวมอญ จะได้รับความปลอดภัยในขณะที่เดินทางกลับไปยังสะลือคคะนี และหน่วยรักษาการณ์ตำรวจตระเวนชายแดนไทยยังทำหน้าที่หน่วยคุ้มกันให้แก่ชาวมอญอพยพที่สะลือคคะนีอีกด้วย

ในที่สุดเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2537 ตำรวจตระเวนชายแดนภายใต้คำสั่งของกองพล 9 จังหวัดกาญจนบุรีได้สั่งห้ามไม่ให้ผู้หนีภัยฯ ชาวมอญเข้าไปยังโกดังเก็บข้าวสารจากเขตไทย แต่จะเข้าไปได้เฉพาะในเขตพม่าที่สะลือคคะนีเท่านั้น เจ้าหน้าที่จะขัดขวางไม่ให้ชาวมอญเข้าไปรับการแจกข้าวสารตราใบไค้ตามที่ยังไม่ยอมย้ายกลับออกไป จากเหตุการณ์นี้กล่าวได้ว่าทางการไทยในระดับท้องถิ่นใช้ความอดอยากเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้ชาวมอญย้ายออกไปจากเขตแดนไทย ดังนั้น ภายในเวลาอีกหนึ่งสัปดาห์ต่อมาชาวมอญส่วนที่เหลือจึงตัดสินใจย้ายกลับไปยังสะลือคคะนีในเขตพม่าโดยดุษฎี

เหตุการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวมอญไม่เป็นที่ต้อนรับในอาณาเขตของประเทศไทย และกองพล 9 ได้ระบุโดยนัยว่าชาวมอญในพื้นที่พักพิงชั่วคราวแห่งสุดท้ายที่ปะยอร์จะถูกผลักดันให้ย้ายเข้าไปในเขตพม่าด้วยเช่นกัน ดังนั้นเมื่อพรรคมอญใหม่ทำสัญญาหยุดยิงกับรัฐบาลทหารพม่าเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2538 มีการกำหนดเส้นตายในการผลักดันชาวมอญให้ย้ายออกไปจากเขตแดนไทย ในที่สุดเมื่อเดือนเมษายน ชาวมอญได้เคลื่อนย้ายออกไปภายในระยะเวลาที่กำหนดและเดินทางข้ามพรมแดนเข้าไปในเขตพม่า โดยมีได้กลับไปยังถิ่นฐานเดิมแต่อยู่ในบริเวณพื้นที่จัดสรรแห่งใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านใหม่จำนวนเก้าแห่ง ในทวอย (Tavoy) บีรี (Bee Ree) แม่น้ำเยตอนบน (Upper Ye River) ด่านเจดีย์สามองค์ และเมอกุย (Mergui) ซึ่งเป็นความเห็นชอบร่วมกันระหว่างพรรคมอญใหม่และสลอร์คก่อนที่จะมีการตกลงทำสัญญาหยุดยิง (Ceasefire agreement) ระหว่างกัน

แต่ถึงกระนั้นได้นักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตด้วยความสงสัยเกี่ยวกับมาตรการในการส่งกลับ (Repatriation measures) ชาวมอญที่เจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่นของไทยนำมาใช้เนื่องจากไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอยู่สามประการ คือ ในประการแรก การผลักดันของเจ้าหน้าที่ในการให้ผู้หนีภัยจากการสู้รบที่พื้นที่พักพิงชั่วคราวปะยอร์เมื่อปี ค.ศ. 1996 ทำให้ไม่สามารถกล่าวได้ว่าผู้หนีภัยฯ ต้องการเดินทางกลับด้วยความสมัครใจ ในประการที่สอง ทั้ง ๆ ที่ผู้หนีภัยฯ ไม่มีความสมัครใจที่จะเดินทางกลับ แต่กลับถูกผลักดันออกไปจากพรมแดนไทยเข้าไปในเขตประเทศพม่า และเข้าไปอยู่ในพื้นที่เพื่อการตั้งถิ่นฐานใหม่ (Resettlement Areas) ซึ่ง

อยู่ภายใต้การควบคุมของพระคมอญใหม่โดยไม่ได้รับอนุญาตให้กลับไปยังถิ่นฐานเดิมในพม่า และในประการสุดท้าย สภาการณ์ในขณะนั้นสำหรับชาวมอญนับว่ายังไม่เป็นการเพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าผู้นี้ภัยฯ ควรเดินทางกลับไปยังถิ่นฐานเดิมเมื่อสาเหตุแห่งความหวาดกลัวได้ถูกขจัดออกไปอย่างเป็นการถาวรแล้ว (Lang, 2002, p. 116)

ในปัจจุบันนี้การเดินทางไปยังพื้นที่พักพิงชั่วคราวยะลือคคะนี้จะกระทำได้สัปดาห์ละเพียงสองวัน คือ ในวันจันทร์และวันศุกร์ ซึ่งทางอำเภอสังขละบุรีได้เป็นผู้กำหนดระเบียบดังกล่าว เพราะต้องเดินทางผ่านพื้นที่พักพิงชั่วคราวสำหรับชาวกะเหรี่ยงผู้นี้ภัยจากการสู้รบที่บ้านต้นยาง ต.ทรายแดงพม่า ซึ่งมีหน่วยทหารพม่าและกองกำลังอาสารักษาดินแดน (อส.) ทำหน้าที่รักษาการณ์อยู่ตามจุดตรวจต่าง ๆ ทางกรมไทยใช้ความกดดันกับผู้เดินทางเข้าออกในจุดผ่านแดนดังกล่าว

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เมื่อมีงานเทศกาลในหมู่บ้านมอญทั้งที่ฝั่งไทยและฝั่งพม่า เจ้าหน้าที่ก็จะอนุญาตเป็นกรณีพิเศษให้ชาวบ้านทั้งสองฝั่งข้ามไปร่วมงานได้ เช่น งานวันชาติมอญที่ฝั่งพม่า และงานวันเกิดหลวงพ่อดุตตะมะที่ฝั่งไทย เป็นต้น ในตัวหมู่บ้านยะลือคคะนี้เองก็มีหน่วยคุ้มกันที่เรียกว่าทหารบ้าน (Militia) ซึ่งมีอาวุธประจำกายเป็นปืนกล นอกจากนี้ชาวมอญพลัดถิ่นที่ยะลือคคะนี้ยังมีความศรัทธาในพระคมอญใหม่เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการที่ทางโรงเรียนได้กำหนดให้ครูและนักเรียนแต่งชุดประจำชาติมอญทุกวันจันทร์ (Monday) ของแต่ละสัปดาห์ ซึ่งชนชาติมอญถือว่าเป็นวันของชาวมอญ (Mons' Day) และเมื่อถึงวันชาติมอญก็จะมี การชักและประดับธงชาติมอญไว้ที่บ้านเรือนแทบทุกหลัง ซึ่งรายละเอียดในเรื่องนี้ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงต่อไปในเรื่องประวัติศาสตร์ประเพณีของชาวมอญ

นโยบายของรัฐบาลไทยว่าด้วยผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าและผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย

การแก้ปัญหาในทางทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นคนกลุ่มน้อยของสังคมมีอยู่หลายวิธี ในที่นี่จะใช้แนวทางการจำแนกตามที่อาจารย์ลิขิต อีร์เวคิน (2521, น. 12-15) เสนอไว้ซึ่งมีอยู่หกวิธีด้วยกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การผสมกลมกลืน (Assimilation) คือการที่ชนกลุ่มใหญ่ทำให้ชนกลุ่มน้อยสิ้นสุดการเป็นชนส่วนน้อย ซึ่งหมายถึงการทำให้ความแตกต่างที่มีอยู่ระหว่างกันหมดไปไม่ว่าจะเป็นเรื่องของศาสนา ภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณี ให้ชนกลุ่มน้อยนั้นละทิ้งอัตลักษณ์ของตนและรับอัตลักษณ์ของชนกลุ่มใหญ่ เช่น การแต่งงานข้ามกลุ่มทำให้ลูก

ที่ออกมามีลักษณะผสมกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การผสมกลมกลืนแบ่งออกได้ 2 วิธี คือ การบังคับ (Forced) และปล่อยตามธรรมชาติ (Permitted) ตัวอย่างของการบังคับได้แก่ การออกกฎหมายหรือการมีนโยบายที่ทำให้คนกลุ่มน้อยที่ยอมรับการผสมผสานกลมกลืนได้เปรียบทางการเมืองหรือแม้กระทั่งเศรษฐกิจ เช่น ในประเทศไทยการโอนที่ดิน มีนโยบายว่าต้องมีชื่อและนามสกุลเป็นไทยแม้จะมีสัญชาติไทยก็ตาม เป็นต้น

ในกรณีของการปล่อยตามธรรมชาติ นั้นจะต้องทำอย่างละมุนละม่อม ให้สิทธิเสมอภาคหรือแม้กระทั่งเอกสิทธิ์แก่ชนกลุ่มน้อย จนคนเหล่านั้นหันมารับค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา วัฒนธรรม และละทิ้งอัตลักษณ์ของตน เช่น ขุนนางเชื้อสายมอญแต่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากราชสำนักไทย ตั้งบ้านเรือนแวดล้อมด้วยสังคมของคนไทย ย่อมถูกผสมผสานกลมกลืนเข้าในชนกลุ่มใหญ่ได้อย่างแนบสนิท อีกทั้งยังมีการแต่งงานข้ามกลุ่มอีกด้วย เช่น เจ้าจอมมารดาอ่อนกลิ่น ซึ่งเป็นธิดาของพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จุ้ย คชเสนี) ได้ถวายตัวเป็นหม่อมห้ามในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้น

2. การอยู่ร่วมกันแบบพหุสังคม (Pluralism) เป็นการถือนโยบายบูรณาการ (integration) ที่ไม่ได้มุ่งเน้นให้ชนกลุ่มน้อยละทิ้งอัตลักษณ์ของตน แต่คาดหวังว่าคนเหล่านั้นจะมีความจงรักภักดีต่อประชาคมการเมืองและรับเอาขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ไว้บ้าง ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาอัตลักษณ์เฉพาะตัวโดยไม่ขัดต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมโดยรวม กล่าวโดยสรุปแล้วก็คือ เป็นการยอมรับความแตกต่างที่มีอยู่และยอมอยู่ร่วมกันในสังคมพหุชาติพันธุ์ เช่น การมีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

3. การคุ้มครองชนกลุ่มน้อยด้วยกฎหมาย (Legal Protection of Minorities) คือ การที่รัฐให้ความคุ้มครองต่อชนกลุ่มน้อย และให้มีสิทธิความเสมอภาคในด้านต่าง ๆ โดยกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น ๆ เช่น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ให้ความเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง ซึ่งรับรองหลักการดังกล่าวนี้ไว้อย่างชัดเจนในมาตราที่ 4 ที่ให้การคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาโดยย่อมได้รับความคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญเสมอกัน (มาตรา 5)

4. การย้ายประชากร (Population Transfer) เป็นการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยโดยแบ่งออกเป็นการกระทำโดยสงบ (Peaceful Transfer) และบังคับ (Forced Migration) การย้ายที่กระทำโดยสงบนั้นก็ได้อาศัยการส่งประชากรที่เป็นชนกลุ่มน้อยกลับไปยังประเทศ ของตน

ส่วนการย้ายโดยบังคับนั้น ใช้วิธีการที่ทำให้ชนกลุ่มน้อยทนต่อสภาพของการกดขี่ ไม่ไหวจะไ้พากันอพยพออกนอกประเทศ เช่น การผลักดันของเจ้าหน้าที่ไทยในระดับท้องถิ่นให้ผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวมอญกลับเข้าไปในเขตพม่าโดยใช้ความอดอยากเป็นเครื่องมือ ในการบีบบังคับ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการใช้ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence) ต่อชาวมอญเป็นต้น

5. การบังคับข่มขู่ (Continued Subjugation) คือการที่ชนกลุ่มใหญ่ไม่สนับสนุนนโยบายทั้งสี่ข้อข้างต้นแต่ต้องการนำเอาชนกลุ่มน้อยมารีดนาทาเร้นใช้ประโยชน์ ด้วยวิธีการควบคุม จำกัดสิทธิต่าง ๆ กัน และไม่ให้มีการรวมกลุ่มเพื่อให้อำนาจในการต่อรอง เช่น ในประเทศอัฟริกาใต้ คนขาวต้องการให้คนดำอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของตนโดยไม่ให้สิทธิเสรีภาพที่เสมอภาคกับตน เป็นต้น

6. การกำจัดให้สิ้นซาก (Extermination) เป็นนโยบายที่ชนกลุ่มใหญ่มีความขัดแย้งกับชนกลุ่มน้อยอย่างรุนแรง จึงใช้วิธีกำจัดชนกลุ่มน้อยให้หมดไปจากสังคมของตน วิธีการนี้ได้แก่การที่ฮิตเลอร์พยายามกำจัดชาวยิว โดยฆ่าชาวยิวในค่ายกักกันประมาณหกล้านคนด้วยวิธีการอันโหดร้ายผิดมนุษย์

จากบริบทของผู้อพยพชาวมอญทั้งที่เป็นผู้พลัดถิ่น หรือผู้หนีภัยจากการสู้รบในพม่าที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าลักษณะการแก้ปัญหาผู้อพยพจากประเทศเพื่อนบ้านของทางการไทยมีลักษณะผสมผสานระหว่างวิธีการในข้อ 1. และข้อ 4. มากกว่าข้ออื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวมา ส่วนวิธีการในข้อ 2. และข้อ 3. ดูจะมีลักษณะที่เป็นอุดมการณ์มากเกินไปในบริบทของประเทศไทย

อย่างไรก็ดี เนื่องจากประเทศไทยมิได้เป็นสมาชิกภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสถานะภาพของผู้ลี้ภัยฉบับปี ค.ศ. 1951 และพิธีสารต่อท้ายปี ค.ศ. 1967 (Human Rights Watch, 2004) ตามกฎหมายแห่งรัฐไทยผู้ลี้ภัยในทางปฏิบัติแล้วถือว่าเป็น “ผู้หลบหนีเข้าประเทศไทยโดยผิดกฎหมาย” คำว่า “ผู้ลี้ภัย” ไม่เคยมีปรากฏในกฎหมายไทย เช่น เรียกผู้ที่หนีภัยสงครามซึ่งเดินทางมาจากประเทศกัมพูชา เวียดนาม และลาวว่า “ผู้อพยพชาวอินโดจีน” (Lang, 2002, p. 92) เรียก ชาวพม่า กะเหรี่ยง มอญ ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2519 (ค.ศ.1976) ว่า “ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” พร้อมกับมีนโยบายต่อบุคคลเหล่านี้ คือ การปฏิบัติที่ดำเนินโดยไม่ขัดต่อกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งการช่วยเหลือใดใดก็เป็นไปโดยคำนึงถึงหลักมนุษยธรรม ตามความจำเป็นเท่านั้น (พรพิมล ตรีโชติ, 2548, น.130-131)

เนื่องจากชุมชนมอญพลัดถิ่นวังกะมีจุดกำเนิดจากการอพยพย้ายถิ่นข้ามชาติของประชากรจากประเทศพม่า เมื่อเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างกองกำลังกบฏกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐบาลพม่าตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา มีการปะทะและกวาดล้างกลุ่มกบฏเป็นระยะเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมา ดังนั้นจึงมีคลื่นการอพยพย้ายถิ่นจากประเทศพม่าเข้าสู่ประเทศไทย โดยสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้ดังนี้ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2546, น.13-15)

1. กลุ่มผู้อพยพลี้ภัยจากการสู้รบ การอพยพของผู้พลัดถิ่นในชายแดนด้านตะวันตกของไทยที่ติดต่อกับพม่า เริ่มขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นระบบสังคมนิยมวิวัติพุทธในพม่าเมื่อปี 2505 ผู้อพยพกลุ่มนี้ได้เข้ามาอยู่ในเขตอำเภอชายแดนที่มีการสู้รบ ได้แก่จังหวัดตาก กาญจนบุรีและแม่ฮ่องสอน และจำนวนผู้อพยพเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ปราบปรามนักศึกษาและประชาชนเมื่อปี 2531 และอีกครั้งหนึ่งเมื่อมีการปราบปรามกลุ่มกบฏชาติพันธุ์ตามตะเข็บชายแดนอย่างหนักเมื่อปี 2537 รวมทั้งยังเกิดเหตุการณ์เป็นระยะ ๆ ถึงปัจจุบัน ทางกรมไทยได้ควบคุมผู้ลี้ภัยไว้ตามพื้นที่พักพิงชั่วคราวต่าง ๆ รวม 11 แห่ง

2. กลุ่มผู้อพยพจากประเทศพม่าเข้ามาก่อนปี 2519 และหลังปี 2519 ทางกระทรวงมหาดไทยได้จัดระเบียบและออกบัตรสีเพื่อควบคุมคนเหล่านี้ในปี 2519 รวมทั้งสำรวจและตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงอัตราการเกิดและตายเป็นระยะ จึงรู้จำนวนอย่างค่อนข้างชัดเจน และมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการตามเอกสารราชการโดยแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่ม คือ

2.1. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า (ถือบัตรสีชมพู) คือประชาชนจากพม่าหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาก่อน 9 มีนาคม 2519 หลังจากพม่าได้เปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบสังคมนิยมเมื่อปี 2505 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยอาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดน 9 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน กาญจนบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และระนอง คนกลุ่มนี้สามารถทำงานเฉพาะในเขตพื้นที่ที่ทางการอนุญาตเท่านั้น

2.2. ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า ผู้อพยพที่เข้ามาหลังจากวันที่ 9 มีนาคม 2519 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 'กลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่เข้ามามีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศ' (ถือบัตรสีส้ม) ทางราชการได้ผ่อนผันให้สามารถทำงานได้ในเขตพื้นที่ควบคุมเช่นกัน และ "กลุ่มที่เข้ามาใช้แรงงาน" (ถือบัตรสีม่วง) คือบุคคลสัญชาติพม่าที่เข้ามาทำงานในเขตชายแดนและอาศัยอยู่กับนายจ้าง ซึ่งรัฐบาลโดยมติคณะรัฐมนตรีปี 2535 ผ่อนผันให้มีการจ้างแรงงานพม่าได้ใน 9 จังหวัดชายแดน

3. กลุ่มผู้อพยพจากพม่าที่ลักลอบเข้ามาทำงาน กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เข้ามาหลังการจลาจลเมื่อปี 2531 ในพม่า ประมาณหนึ่งแสนคนของกลุ่มนี้ทำงานในจังหวัดชายแดนเป็นหลัก แหล่งถูกนับจดอยู่ในกลุ่มผู้ที่ถือบัตรสีม่วงในกลุ่มที่ 2 ข้างต้น ส่วนพวกที่เหลือตั้งใจหลบหนีเข้ามาเพื่อหางานทำโดยเฉพาะ เพื่อหนีสภาพที่ถูกทารุณกรรมจากการกวาดล้าง หรือการถูกเกณฑ์ใช้แรงงาน ถูกเก็บภาษี รวมทั้งความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นอดอยาก และไม่มียานพาหนะในประเทศพม่า

ในขณะนี้ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าและผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าจึงมีสถานภาพที่จัดได้ว่าเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศไทยเช่นเดียวกับชาวเขา โดยทางการไทยได้พยายามผสมกลมกลืน (assimilation) ลูกหลานของชาวมอญพลัดถิ่นหรือผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเหล่านี้ให้กลายเป็นคนไทยผ่านระบบการศึกษา ซึ่งใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นสื่อในการเรียนการสอน วิธีการดังกล่าวเคยใช้ได้อย่างได้ผลมาแล้วกับชุมชนไทย-รามัญหลายแห่งในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

อย่างไรก็ดี ใน พ.ศ. 2515 ประเทศไทยได้มีการจัดทำทะเบียนบ้านของผู้ที่ไม่ได้สัญชาติไทยและถูกถอนสัญชาติไทย (ทร. 13) ขึ้นมาเป็นครั้งแรก โดยมีเจตนาเพื่อใช้สำหรับคนที่ได้สัญชาติไทยแล้วถูกถอนสัญชาติและบุคคลที่เกิดในประเทศไทยแล้วไม่ได้สัญชาติไทยเพราะมารดาบิดาเข้าเมืองอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 ได้มีการดำเนินงานในโครงการจัดทำเลขประจำตัวประชาชนเป็นเลข 13 หลัก ทั้งแก่คนไทยทุกคนและบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย ด้วยการคัดลอกจากทะเบียนที่จัดทำไว้เมื่อปี พ.ศ. 2515 จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2531 ในขณะเดียวกันทางกระทรวงมหาดไทยได้ทำการจัดระเบียบกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย โดยให้กรมการปกครองออกบัตรสีต่าง ๆ เพื่อจำแนกประชากรเหล่านี้ออกเป็นสิบเก้ากลุ่ม สิบเก้าบัตรสี แต่ละกลุ่มจะได้รับสถานะบุคคลที่แตกต่างกันไป รวมทั้งได้สิทธิในการทำงานและการเดินทางออกนอกพื้นที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกันไปเช่นกัน (มนตรี จงพูนผล และ เสถียร ก่อเกียรติตระกูล, 2547 อ้างถึงใน กฤตยา อาชวนิจกุล, 2548)

แต่กระนั้นก็ตาม ระบบการให้บัตรสียังมีข้อจำกัดเนื่องจากไม่สามารถตรวจสอบความซ้ำซ้อนได้ ทำให้บุคคลหนึ่งอาจมีบัตรสีหลายใบได้ จำนวนทั้งสิบเก้ากลุ่มนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ คือ (กฤตยา อาชวนิจกุล และ พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, 2548 อ้างถึงใน กฤตยา อาชวนิจกุล, 2548)

1. กลุ่มที่รอการพิสูจน์สัญชาติไทย ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่ส่วนใหญ่เกิดในประเทศไทยแต่ตกสำรวจ หรือเกิดกระบวนการผิดพลาดจากทางภาคราชการเอง และกลุ่มผู้อพยพเรือสายไทยที่มาจากประเทศพม่าและกัมพูชา รัฐบาลทุกยุคมีนโยบายที่จะให้สัญชาติไทย

สำหรับทั้งสองกลุ่ม หากแต่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติไทยที่มีอยู่ใช้เวลายาวนานมาก จึงยังมีผู้คงค้างอยู่ประมาณ 2 แสนคน กลุ่มนี้จะได้รับใบสำคัญถิ่นที่อยู่ มีสิทธิให้อยู่อาศัยและทำงานได้ แต่เฉพาะในจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่

2. กลุ่มที่รอการให้สัญชาติไทย ได้แก่ กลุ่มที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ก่อนปี 2528 กลุ่มที่แต่งงานกับคนไทย กลุ่มที่ทำคุณประโยชน์กับสังคมไทย เช่น ปลุกป่า หรือ เคยช่วยรบ เป็นต้น

3. กลุ่มที่หลบภัยทางการเมือง หมายถึงกลุ่มที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยในช่วงหลังปี 2528 แต่ก่อนปี 2535 ได้แก่ กลุ่มที่มีการสำรวจและกรมการปกครองออกบัตรสีส้มให้ และกลุ่มที่สำรวจตามโครงการมियाชาว่าเมื่อปี 2542 ได้รับบัตรเขียวขอบแดง

อนึ่ง รัฐบาลที่ผ่านมาแต่ละยุคได้ใช้มติคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้สถานะบุคคลของคนทั้ง 19 กลุ่มนี้ ตามช่องทางของกฎหมายเข้าเมืองกำหนดให้เหตุผลหลากหลาย เช่น เป็นคนติดแผ่นดิน เป็นคนไทยพลัดถิ่นในประเทศเพื่อนบ้าน ทำคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติ และอยู่มานานแล้ว เป็นต้น ทำให้แต่ละกลุ่มมีสถานะบุคคลที่อยู่อาศัยในประเทศไทยแตกต่างกันไป บางกลุ่มกำลังรอลงสัญชาติไทย บางกลุ่มรอการพิสูจน์แต่ได้สิทธิการอยู่อาศัยแบบถาวร และบางกลุ่มก็ได้สิทธิการอยู่อาศัยแบบชั่วคราว รายละเอียดของสถานะบุคคลและจำนวนของแต่ละกลุ่มย่อยได้แสดงไว้ในตารางต่อไปนี้ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6

แสดงจำนวนชาวและชนกลุ่มน้อยที่กรรมการปกครองจัดเก็บข้อมูลและออกบัตรประจำตัว
(บัตรสีประจำกลุ่ม)

ชื่อกลุ่ม/ สถานะบุคคลตามมติคณะรัฐมนตรี	มีอยู่/ จังหวัด	จำนวน
1. บุคคลบนพื้นที่สูง (บัตรสีฟ้า) ถือหนังสือสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว และให้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ	20	180,212
2. อดีตทหารจีนคณะชาติ (บัตรสีขาว) รุ่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และให้ทำการแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ รุ่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทยให้สัญชาติไทย	3	8,703
3. จีนฮ่ออพยพพลเรือน (บัตรสีเหลือง) รุ่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และรุ่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทย ให้สัญชาติไทย	3	4,359
4. จีนฮ่ออิสระ (บัตรสีขาวขอบส้ม) รุ่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และรุ่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทย ให้สัญชาติไทย	4	12,725
5. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า (บัตรสีชมพู) รุ่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และรุ่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทย ให้สัญชาติไทย	9	22,321
6. ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าหลัง 9 มี.ค.2519 (มีถิ่นที่อยู่ถาวร)(บัตรสีส้ม) ผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราวโดยไม่กำหนดระยะเวลาและสามารถขออนุญาตทำงานได้	9	42,879
7. ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าหลัง 9 มี.ค.2519 (อยู่กับนายจ้าง)(บัตรสีม่วง) ผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราวโดยไม่กำหนดระยะเวลาและสามารถขออนุญาตทำงานได้	9	17,902
8. ญวนอพยพ (บัตรสีขาวขอบน้ำเงิน) รุ่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และรุ่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทย ให้สัญชาติไทย	13	14,940
9. ลาวอพยพ (บัตรสีฟ้าขอบน้ำเงิน) ยังไม่มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้	3	7,095
10. เนปาลอพยพ (บัตรสีเขียว) รุ่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และรุ่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทย ให้สัญชาติไทย	1	988
11. อดีตจีนคอมมิวนิสต์มาลาชา (บัตรสีเขียว) รุ่นบิดามารดาให้ได้ถือใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และรุ่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทย ให้สัญชาติไทย	3	74
12. ไทยลื้อ (บัตรสีส้ม) รุ่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และรุ่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทย ให้สัญชาติไทย	3	2,040
13. ผีตองเหลือง (บัตรสีฟ้า) เป็นคนติดแผ่นดิน ถือว่าเป็นคนไทยดั้งเดิม อนุมัติให้ได้สัญชาติไทยตามระเบียบ	2	85

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชื่อกลุ่ม/ สถานะบุคคลตามมติคณะรัฐมนตรี (ต่อ)	มีอยู่/ จังหวัด	จำนวน
14. ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากเกาะกงกัมพูชา (บัตรสีเขียว) ก่อน 15 พ.ย.2520 ร่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และร่นบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทย ให้ สัญชาติไทย	1	4,939
15. ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากเกาะกงกัมพูชา (บัตรสีเขียว) หลัง 15 พ.ย.2520 ยังไม่มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้	1	4,020
16. ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา (บัตรสีขาวยอบแดง) ยังไม่มีมติคณะรัฐมนตรี กำหนดสถานะให้	1	2,204
17. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยเข้ามาก่อน 9 มี.ค.2519 (บัตรสีเหลือง ขอบน้ำเงิน) ร่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และร่นบุตรหลานที่เกิดในประเท ศไทย ให้สัญชาติไทย	4	619
18. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยเข้ามาหลัง 9 มี.ค.2519 (บัตรสีเหลือง ขอบน้ำเงิน) ผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราวโดยไม่กำหนดระยะเวลาและสามารถขออนุญาต ทำงานได้	4	1,386
19. ชุมชนบนพื้นที่สูง (บัตรสีเขียวขอบแดง) ให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่กับร่นบิดา มารดาที่อพยพเข้ามา	20	186,929
รวม		514,424

ที่มา: กฤตยา อาชวนิจกุล, “ชนกลุ่มน้อยที่ได้รับสถานะให้อยู่อาศัยในประเทศไทย,” 2548.
(อัดสำเนา)

การผสมกลมกลืนชาวมอญเข้าสู่สังคมไทย

ขจัตถ์ชัย บุรุษพัฒน์ (2540, น. 81) อดีตเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ(สมช.) แสดงทัศนะว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคขัดขวางให้ชาวมอญที่สังขละบุรีและไทรโยคไม่สามารถผสมผสานเข้าสู่สังคมไทยได้ ได้แก่ ความพยายามของชาวมอญในการรักษาไว้ซึ่งภาษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้อย่างเคร่งครัด ประกอบกับมีความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มมอญอิสระที่จะหาทางจัดตั้งรัฐมอญอิสระขึ้น มีการปลุกฝังความรู้สึกสำนึกในชาติ (National Consciousness) เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชนชาติมอญ แต่ในขณะเดียวกันลูกหลานที่เกิดในประเทศไทยได้รับการผ่อนปรนให้เข้าศึกษาในโรงเรียนในท้องถิ่นได้ สามารถพูด

และเขียนภาษาไทยได้ โอกาสที่จะผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) ให้กลายเป็นคนไทย ในอนาคตก็คงไม่ใช่เรื่องยากแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัจจุบันนี้ความเข้มข้นในการำรงอัตลักษณ์ของความเป็นมอญของชาวมอญชายแดนไทย-พม่า เฉพาะอย่างยิ่ง ที่อำเภอสังขละบุรีกำลังลดลงไปทุกขณะ เนื่องจากชาวมอญอพยพในรุ่นที่หนึ่ง หรือในรุ่นปู่ย่าตายายได้เสียชีวิตกันไปเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนมอญในรุ่นมารดาบิดาของเด็กมอญในปัจจุบันได้ให้ความสนใจในเรื่องการได้สัญชาติไทยของลูกหลานเป็นอันดับสอง รองลงมาจากการแสวงหาช่องทางในการประกอบอาชีพ ด้วยข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรในชุมชนและการไร้สัญชาติไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือศรัทธาของชาวมอญที่มีต่อพระบรมมอญใหม่ในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐมอญอิสระลดลงเป็นอย่างมากนับตั้งแต่ตัวแทนพรรคฯ ได้ทำสัญญาหยุดยิง (ceasefire) กับรัฐบาลทหารของพม่าเมื่อปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา การกระทำดังกล่าวของพระบรมมอญใหม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าทำไปเพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของคนในระดับผู้นำของพรรคฯ มากกว่าผลประโยชน์ของชาวมอญในเขตปกครองของพระบรมมอญใหม่ที่เรียกว่า แผนพัฒนาแห่งชาติ (National development) ทั้ง ๆ ที่คนมอญยังคงถูกเกณฑ์แรงงาน ถูกเก็บภาษี ถูกยึดผลผลิตทางการเกษตรและถูกคุกคามในด้านการอนุรักษ์ ภาษา วรรณกรรมและประเพณีมอญ โดยทหารของรัฐบาลพม่าอยู่อีกต่อไป (Lang, 2002, p. 117)

มีพักที่จะต้องกล่าวถึงเยาวชนมอญที่ถูกกลืนกลายให้เข้าสังคมไทยอย่างเต็มรูปแบบด้วยระบบการศึกษาไทย ภาษา วัฒนธรรมและค่านิยมตามแบบของวัยรุ่นไทยในสมัยปัจจุบัน ด้วยอิทธิพลของการสื่อสารมวลชนในชีวิตประจำวัน และที่สำคัญที่สุดเยาวชนเหล่านี้มิได้มีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นในการต่อสู้กู้ชาติมอญดังบุคคลในรุ่นก่อน ๆ สิ่งที่ได้รับรู้เป็นเพียงเรื่องเล่าที่ตนฟังโดยใช้จินตนาการผนวกกับจิตสำนึกในชาติมอญอันเลือนลาง ในขณะที่พวกเขา กำลังจะได้รับสัญชาติไทยอยู่เร็ว ๆ นี้

สถาบันที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการกลืนกลายเยาวชนมอญให้กลายเป็นคนไทยอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์ คือ โรงเรียนซึ่งในหมู่บ้านมอญวังกะมีหน่วยจัดการศึกษาอยู่ถึง 2 หน่วยด้วยกัน คือ ศูนย์พัฒนาเด็กวัดวังกัสังกัเทศบาลตำบลวังกะและโรงเรียนวัดวังกัวิเวการาม สังกัดคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ซึ่งเยาวชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับปานกลางและยากจนประมาณ 90 % ได้เข้าศึกษาอยู่ เพราะครอบครัวที่ฐานะดีที่หลายครอบครัวได้สัญชาติไทยแล้วนิยมส่งลูกหลานไปเรียนในโรงเรียนฝั่งอำเภอหรือต่างจังหวัด ประเภท

โรงเรียนประจำในตัวจังหวัดกาญจนบุรีซึ่งการแข่งขันค่อนข้างสูง แต่ก็มีเด็กมอญในหมู่บ้านหลายคนซึ่งเรียนดีได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนดังกล่าว

ส่วนในระดับอาชีวศึกษานั้นมีโควตาให้เด็กที่เรียนดีไปศึกษาต่อที่วิทยาลัยอาชีวศึกษา ในระดับอุดมศึกษามีเยาวชนมอญวิ่งกะไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี และมหาวิทยาลัยเอกชน เช่น มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตยจำนวนรวมกันประมาณ 20 คน สาเหตุที่เยาวชนมอญศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในจำนวนที่ค่อนข้างน้อย มีสาเหตุหลักอยู่สองประการ คือ ประการแรกครอบครัวมีฐานะยากจน หลายครอบครัวต้องหาเช้ากินค่ำ ประกอบกับลูกไม่สามารถกู้ยืมเงินทุนเพื่อการศึกษาเหมือนคนไทยโดยทั่วไปได้ และในประการต่อมาเมื่อเยาวชนเหล่านั้นสำเร็จการศึกษาก็ไม่สามารถสอบบรรจุเข้ารับราชการ หรือเป็นพนักงานของรัฐแม้แต่เป็นอัตราจ้างในหน่วยงานราชการได้เพราะข้อจำกัดทางด้านการได้สัญชาติไทยนั่นเอง

การขอสถานะภาพต่างด้าวและการขอสัญชาติไทยของชาวมอญ

การไม่ได้สัญชาติไทยของเยาวชนชาวมอญที่เกิดในเมืองไทยก็เปรียบได้กับการถูกจำกัดบริเวณ และก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งการเดินทางออกนอกพื้นที่ การถูกจำกัดสิทธิในด้านการรักษาพยาบาลและสวัสดิการ การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีสถานะภาพเป็นคนไร้รัฐของชาวมอญ ซึ่งเมื่อประเทศไทยผลักดันให้คนเหล่านี้กลับไปยังพม่า พวกเขาก็จะไม่ยอมรับว่าเป็นพลเมืองของตนเนื่องจากขาดหลักฐานที่เกี่ยวกับการเกิดหรือหลักฐานที่แสดงว่ามีความผูกพันกับประเทศพม่า ถึงแม้ว่ามารดาบิดาผู้อพยพเข้ามาในช่วงเวลา 50 ปีที่ผ่านมาจะมีสัญชาติพม่าก็ตาม

อย่างไรก็ดี มีข้อมูลที่เปิดเผยอย่างไม่เป็นทางการว่าเหตุที่ทางการไทยไม่ยอมให้สัญชาติแก่ชาวมอญกลุ่มนี้ เพราะปัญหาความมั่นคง ในทางลับปัญหาดังกล่าวได้ถูกผูกโยงให้เข้ากับปัญหาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดว่าเป็นชนส่วนน้อยในพม่า เนื่องจากพรรคมอญใหม่ถูกกล่าวหาจากรัฐบาลทหารของพม่าว่าเป็นผู้ขัดขวางการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากพม่ามายังประเทศไทย และที่สำคัญกว่านั้นก็คือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเกรงว่าจะสูญเสียอำนาจในการจัดการและควบคุมชาวมอญเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์อันมากมายมหาศาลและปราศจากขีดจำกัดตราบเท่าที่คนมอญเหล่านี้ยังไม่ได้สัญชาติไทย (ชลธิรา สัตยารัตนา, ปกัสสร เรียบัญญา และคณะ, 2547, น. 476)

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม สถานการณ์ในเรื่องการขอสถานภาพต่างด้าวและสัญชาติไทยของคนมอญมีแนวโน้มที่ดีขึ้นกว่าเดิมนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ซึ่งทางการไทยเปิดโอกาสให้ลูกหลานของชาวมอญที่เกิดในเมืองไทยผู้ถือบัตรสีชมพูสมัครขอสัญชาติไทยโดยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รวบรวมเอกสารหลักฐานจากเจ้าตัว และขณะนี้อยู่ในขั้นตอนของการรอหลักฐานเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อมูลประวัติอาชญากรรมจากฝ่ายตำรวจ ทั้งนี้ผู้นำชุมชนผู้หนึ่งกล่าวว่าถ้าสถานการณ์ทางการเมืองในพม่ากลับสู่ภาวะปกติ มีความเป็นประชาธิปไตยทางการเมืองแล้วสอบถามความสมัครใจของผู้อพยพเชื้อสายมอญว่าจะกลับไปอยู่ที่พม่าอย่างเป็นทางการถาวรหรือไม่ คนมอญกว่าร้อยละ 99 ก็คงเลือกที่จะอยู่ในเมืองไทยมากกว่า และเขายังได้ตั้งข้อสังเกตว่าการให้สัญชาติไทยแก่ผู้อพยพจากพม่าในขณะที่ยังไม่มีการเมืองในพม่ายังไม่เป็นประชาธิปไตยเช่นในปัจจุบันนี้อาจเป็นปัจจัยดึงดูดให้ผู้คนในพม่าอพยพหลบภัยหนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมากขึ้นกว่าเดิม (สมบุญ สุธะเจริญ, สัมภาษณ์)

ต่อมาในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของรัฐบาลทักษิณ 2 คือ พลอากาศเอก คงศักดิ์ วันทนา ได้อนุมัติสัญชาติไทยให้แก่ชาวมอญที่เกิดในเมืองไทยและถือบัตรสีชมพูจำนวนประมาณ 2,300 คน และได้มีการติดต่อให้ชาวมอญ 91 คนแรกซึ่งบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนให้ไปทำบัตรประชาชน ณ ที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี (อรัญญา เจริญหงษา, สัมภาษณ์)⁵

อย่างไรก็ดี ในการจัดทำบัตรประชาชนให้แก่คนมอญเหล่านี้ยังคงมีเสียงครหาว่าเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงถ่วงเวลาในการดำเนินงานให้ช้าลงหรือที่ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ยึกยัก” และจากการสอบถามบุคคลผู้มีส่วนในการเตรียมขั้นตอนทางด้านเอกสารกล่าวว่าทางที่ว่าการอำเภอกำลังจัดระบบการทำงานของตนให้เข้าที่เข้าทางก่อนที่จะดำเนินการจัดทำบัตรประชาชนให้แก่ชาวมอญที่ได้สัญชาติไทย

ต่อมาเมื่อผู้วิจัยได้ลงสนามซ้ำอีกเมื่อเดือนมีนาคม 2549 จึงทราบว่าขณะนี้ได้มีการจัดทำบัตรประชาชนให้แก่คนมอญที่ได้สัญชาติไทยได้ในจำนวนประมาณ 500 คน เหตุที่มีความล่าช้าก็เนื่องจากคนมอญส่วนใหญ่ไม่มีนามสกุล หลายครอบครัวต้องตั้งนามสกุลใหม่แล้วรอให้ทางอำเภอตรวจสอบจนกระทั่งแน่ใจว่าไม่ซ้ำกับนามสกุลที่มีผู้อื่นใช้อยู่ก่อนแล้วจึงจะสามารถดำเนินการจัดทำบัตรต่อไปได้ ยกเว้นครอบครัวที่มีนามสกุลซึ่งหลงพออุดมมะตั้งไว้ก่อนแล้ว เช่น

⁵ ดูภาคผนวก ค. ชาวมอญเฮ! ได้สัญชาติ, น. 317-321

ปฏณการซึ่งเป็นนามสกุลของบรรดาญาติหลวงพ่ที่อพยพเข้ามาจากหมู่บ้าน โมกกะเนียง
เป็นต้น

Hazel J. Lang (2002, p. 137) ซึ่งเขียนวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกในหัวข้อ "Fear and Sanctuary: Burmese Refugees in Thailand" เสนอต่อมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย (Australian National University) และต่อมาได้รับการตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือได้กล่าวว่าการเมืองชายแดนไทย-พม่า "เกี่ยวข้องกับขบวนการที่ซ้อนกันอยู่หลายชั้นของเหล่านักแสดงและความสัมพันธ์อันหลากหลาย เกิดขึ้นข้ามมิติทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ และเกิดขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับข้ามชาติ" คลื่นของผู้อพยพจากพม่าหลายต่อหลายระลอกได้นี้ กัยแห่งความตายออกมาจากมาตุภูมิของตนมุ่งหน้าเข้า สู่ประเทศไทย เพื่อหนีการถูกสังหารชีวิต การเกณฑ์แรงงาน และการบังคับย้ายถิ่นฐานโดยทหารของรัฐบาลพม่า รวมทั้งการเกิดภาวะอดอยากเมื่อบ้านเรือนของตนถูกเผาทำลาย ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนพม่า เช่น ชาว มอญได้ตกเป็นเหยื่อของการกดขี่และกลายเป็น ตัวหมากรุกที่ใช้เดินบนกระดานภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics) นโยบายของรัฐไทยต่อผู้อพยพจากประเทศพม่าได้เปลี่ยนแปลงไปตามบรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศ และขณะนี้จุดเน้นอยู่ที่การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจจากประเทศพม่าเป็นสำคัญ ประเทศไทยได้ปฏิเสธที่จะให้สถานภาพผู้ลี้ภัย และปฏิบัติต่อผู้ที่ หลบหนีออกมาจากพม่าในฐานะแรงงานที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยหรือผู้อพยพ ณ ชายแดนไทย-พม่า ได้แก่ ทหารหรือกึ่งทหาร เช่น ทหาร ทหาร พรวาน ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ตำรวจกองตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) และอาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) ผู้ซึ่งในบางครั้งก็มีความโน้มเอียงที่จะใช้ความรุนแรงเช่นเดียวกับทหารพม่า⁶

⁶ มีรายงานข่าว ซึ่งอ้างแหล่งข่าวจากพรรคมอญใหม่เกี่ยวกับครอบครัวของแรงงานชาวมอญ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อยสองคนได้ทำการลงทะเบียนแรงงานในประเทศไทย อย่างถูกต้องตามระเบียบ ในขณะที่กำลังเดินทางกลับมาจากบ้านในรัฐมอญโดยทางเรือ เมื่อเข้ามาในเขตชายแดนไทยด้านอำเภอสังขละบุรีกลับถูกข่มขู่โดยทหารไทยทำให้ภรรยา ลูกชาย และลูกสาวเสียชีวิตทั้งหมด นอกจากนั้น แหล่งข่าวยังกล่าวว่าแรงงานหลายคนมักจะถูกฆ่าตายเมื่อข้ามพรมแดนเข้ามาหางานทำในประเทศไทย ในหลาย ๆ กรณีก็เสียชีวิตเพราะอาการเจ็บป่วย หลงทางในป่า และบางครั้งถูกยิงตายด้วยความเข้าใจผิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย < <http://monnews-imna.com> > ในหัวข้อข่าว Four Burmese migrants killed on Thai-Burma border) จากการสอบถามชาวมอญชายแดน จะมีนายหน้าค้าแรงงานชาวมอญเป็นผู้จัดหาแรงงานดังกล่าว โดยผู้ที่ต้องการเข้ามาหางานทำในประเทศไทยต้องจ่ายเงินให้แก่นายหน้าคน

นอกจากนี้ หน่วยงานในระดับท้องถิ่นของไทยที่ได้รับมอบหมายในการจัดการกับผู้หนีภัยจากการสู้รบ และผู้อพยพจากพม่ามีหลายหน่วยงานด้วยกัน⁷ ดังนั้นจึงมีความไม่สอดคล้องต้องกันในการนำนโยบายในระดับชาติลงไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในบรรดาเจ้าหน้าที่และผู้อพยพเอง และยังมีการเลือกปฏิบัติกับผู้อพยพเหล่านั้นโดยเจ้าหน้าที่ ประกอบกับเจ้าหน้าที่บางคนแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวด้วยการรับเงินสินบนจากผู้อพยพ เป็นต้น ปัจจุบันนี้ประมาณกันว่ามีแรงงานอพยพลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายจากพม่าจำนวนนับล้านคนที่เข้ามาทำงานประเภท “ 3 ส.” คือ เสี่ยง สกปรก และ (ลำบากแสนสาหัส (3 D – Dangerous, Dirty and Difficult) ซึ่งคนในประเทศไม่ต้องการทำ แต่ผู้อพยพเหล่านี้เสี่ยงต่อการถูกกดค่าแรงโดยนายจ้าง และเสี่ยงต่อการถูกเนรเทศกลับไปยังพม่าได้ตลอดเวลา ประเทศไทยควรยึดถือมาตรฐานสากลในการจัดการกับผู้อพยพ นอกจากนี้ ประเทศไทยและประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียนควรทบทวนนโยบายที่ว่าด้วย “ความพัวพันอย่างสร้างสรรค์” กับพม่าเสียใหม่ โดยเน้นมิติทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมรวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ โดยไม่ใช้เศรษฐกิจนำหน้าแต่เพียงอย่างเดียว

ละประมาณ 40,000 จั๊ต แต่เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น แรงงานถูกจับกุมนายหน้าก็จะหลบหนีไปทิ้งให้แรงงานต้องเผชิญปัญหาแต่เพียงลำพัง

⁷ ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.)